

Att främja nyanlända elevers kunskapsutveckling

– med fokus på samverkan, organisation samt undervisningens utformning och innehåll

Beställningsuppgifter:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-postadress: skolverket@fritzes.se

Beställningsnummer: 11:1265
ISBN: 978-91-87115-24-0

Omslagfoto: Jenny Nilsson

Foto inlagan: Veronika Svensson och Jenny Nilsson

Grafisk produktion: AB Typoform
Tryck: Elanders Sverige AB 2012

Att främja nyanlända elevers kunskapsutveckling

– med fokus på samverkan, organisation
samt undervisningens utformning och innehåll

Innehåll

3 Förord

5 Inledning

- 5 Om stödmaterialiet
- 5 Syfte, avgränsning och metod
- 6 Fem reportage om nyanländas skolgång

8 Sammanfattning

- 8 Bred kartläggning av tidigare kunskaper
- 8 Individuell planering, tydlig målbild och kontinuerlig uppföljning
- 9 Ämnesundervisning med perspektiv på svenska som andraspråk
- 10 Flerspråkiga pedagoger och studiehandledning på modersmålet
- 10 Öka skolans kapacitet att tillgodose nyanlända elevers behov

13 Nibbleskolan i Hallstahammar

- 13 Bakgrund
- 13 Samtal med vårdnadshavare
- 14 Studiehandledning en förutsättning för kunskapsutveckling
- 15 Dra nytta av modersmålet
- 15 Ett interkulturellt förhållningssätt
- 16 En välutvecklad undervisning i svenska som andraspråk
- 17 Social vinst med att integreras i reguljär klass
- 18 Utmaningar med organisationsmodellen
- 19 Satsning på kompetensutveckling
- 20 Stöd från politiker en framgångsfaktor
- 21 Samverkan inom och mellan kommuner
- 21 En elevröst från Hallstahammar
- 22 Nibbleskolans starkaste sidor

25 Centrum för tvåspråkighet i Västerås

- 25 Bakgrund
- 26 Introduktionsgrupper
- 26 Kartläggning – en kontinuerlig process
- 27 Alfabetisering på modersmålet
- 27 Kreativa vägar till språkinlärning
- 27 Parallell utveckling av ämnes- och svenskkunskaper

29	Vikten av studiehandledning på modersmålet
30	Kontakt med vårdnadshavare
30	Tydliga mål och kriterier för bedömning
32	Skriftliga omdömen till hemskolan
33	IDA-projektet – en resurs i kompetensutvecklingen
33	Centrum för tvåspråkighets starka sidor
37	Bagarmossens skola
37	Bakgrund
38	Språk och kunskapsutveckling är A och O
39	Samarbete med modersmåls lärarna
39	NO-projekt med studiehandledning på modersmålet
40	Vikten av åldersadekvat undervisning och höga förväntningar
42	Kontinuerlig uppföljning av elevernas kunskapsutveckling
42	Vikten av skollära skolans involvering
44	Bagarmossens skolas starka sidor
47	Växjö kommun
47	Bakgrund
48	Språkverkstäder och tidsbegränsning i internationell klass
48	Strategier för utslussning
50	Regional samverkan kring studiehandledning
52	Mångfaldsenhetens starka sidor
55	Linköpings kommun
55	Bakgrund
56	Internationella klasser
57	Satsning på kartläggning av tidigare kunskaper
58	Successiv utslussning med fokus på starka ämnen
59	Tid för måluppfyllelse och språkverkstäder
60	Studiehandledning och modersmålsundervisning
61	Undervisningen i internationell klass årskurs 3–6 på Ånestadsskolan
64	Undervisningen i internationell klass årskurs 7–9 på Skäggetorpsskolan
68	Relationen till övriga skolan
69	Kontakten med vårdnadshavare
69	Sommarskola för nyanlända elever
70	Bred satsning på kompetensutveckling
71	Kommunala och regionala nätverk
72	Linköpings kommuns starka sidor
74	Ordlista

Förord

Uppmärksamhet behöver riktas mot skolans förmåga att möta den heterogena gruppen nyanlända elever och erbjuda dem undervisning av hög kvalitet och en väg till delaktighet i skolans gemenskap. Elever som invandrat under skolgången uppnår betydligt sämre genomsnittliga resultat än elever som gått hela skoltiden i Sverige. Skolhuvudmännens sätt att hantera nyanländas skolgång är mycket olika och de nyanlända eleverna får inte alltid den undervisning de har rätt till, visar flera rapporter från Skolverket och Skolinspektionen.

Detta stödmaterial vänder sig främst till rektorer, tjänstemän inom utbildningsförvaltningen och lärare. Det är tänkt att bidra med inspiration till skollagens krav på att alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Även elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans, för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

Materialet består av reportage där fem olika verksamheter lyfter fram hur de arbetar för att främja nyanlända elevers parallella språk- och kunskapsutveckling. Jenny Nilsson har skrivit reportagen och Veronika Svensson samt Jenny Nilsson har fotograferat.

Skolverket vill rikta ett särskilt tack till de olika verksamheternas chefer, utvecklingsledare, rektorer och lärare som med entusiasm och engagemang har bidragit med sina erfarenheter och tankar.

Tommy Lagergren
Avdelningschef

Luisella Galina Hammar
Undervisningsråd

Inledning

Om stödmaterialet

Detta stödmaterial handlar om nyanlända elevers möte med den svenska skolan och hur olika kommuner valt att organisera mottagandet och introduktionen för denna elevgrupp. Syftet är att beskriva exempel på hur huvudmän kan främja nyanlända elevers kunskapsutveckling med fokus på samverkan, organisation och undervisningens utformning och innehåll. Nyanlända elever är en mycket heterogen grupp, och mottagandet ställer höga krav på skolans möjlighet till anpassning till varje individs förutsättningar. Det nyanlända elever har gemensamt är att de inte har svenska som modersmål, att de inte behärskar det svenska språket samt att de anländer nära skolstart eller under sin skoltid.¹ Dessa elever ställs inför utmaningen att parallellt lära sig ett andraspråk och lära sig på sitt andraspråk. I stödmaterialet ges exempel på hur skolor arbetar med att möjliggöra detta.

Andra frågor som behandlas är hur skolorna arbetar med studiehandledning på modersmålet, hur elevers tidigare kunskap kartläggs och hur den individuella kunskapsutvecklingen planeras, dokumenteras och följs upp. Stödmaterialet lyfter även fram skol- och kommunledningens roll i att skapa förutsättningar för en välfungerande skolintroduktion och tillmötesgå kompetensutvecklingsbehovet hos den personal som ska möta eleverna. Dessutom beskrivs värdet av och formerna för samarbete på regional och kommunal nivå.

Syfte, avgränsning och metod

Stödmaterialet har sin utgångspunkt i Skolverkets Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever, men är avgränsat till att fokusera på grundskolan. Syftet är att beskriva ett arbetssätt eller aspekter av ett arbetssätt som fungerar väl i ett visst sammanhang och – framför allt – vilka förutsättningar som anses ligga till grund

---

1. Med nyanlända elever avses elever som anländer nära skolstarten eller under sin skoltid i grundskolan, gymnasieskolan eller särskolan, som inte har svenska som modersmål och som bristfälligt eller inte alls behärskar det svenska språket. Definitionen är hämtad från Skolverkets Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (2008).

för att arbetssättet fungerar. Det är intervjupersonernas egna berättelser som utgör underlaget för reportagen i stödmaterialet. Förhoppningen är att stödmaterialet kan bidra med inspiration och vägledning för skolor runt om i landet i hur nyanlända elevers utbildning kan organiseras och hur de allmänna råden och skolans styrdokument kan omsättas i praktiken.

Stödmaterialet syftar inte till att lyfta fram några specifika skolor eller kommuner som goda exempel. De insatser som kommunen eventuellt erbjuder nyanlända elever vid sidan av skolan behandlas inte i materialet.

Fem reportage om nyanländas skolgång

Stödmaterialet består av reportage som beskriver hur man på olika grundskolor skapat förutsättningar för en god skolgång för nyanlända elever, med särskilt fokus på områdena organisering, samverkan samt undervisningens utformning och innehåll.

Reportagen i stödmaterialet baseras på intervjuer med rektorer och lärare i fem kommuner och grundskolor samt besök i verksamheten. Varje avsnitt inleds med en beskrivning av kommunens/skolans mottagningssystem, för att sedan övergå till en beskrivning av vad den aktuella kommunen/skolan lyfter fram som ett lyckat arbetssätt.

Nedan följer en kort beskrivning av materialets olika delar:

- 1. Nibbleskolan i Hallstahammar (låg- och mellanstadiet):** Här beskrivs skolans organisationsmodell där nyanlända elever på låg- och mellanstadiet placeras direkt i reguljär klass med stöd från introduktionslärare/studiehandledare och med tillgång till en välutvecklad svenska som andraspråksundervisning.
- 2. Västerås stad:** Här beskrivs mottagningen och skolintroduktionen av nyanlända elever i grundskolan i Västerås samt hur kommunen genom tydliga kunskapskriterier arbetar med uppföljning av elevernas lärande under tiden i introduktionsgrupp.
- 3. Bagarmossens skola i Stockholm (högstadiet):** Här beskrivs innehållet i och organiseringen av undervisningen i så kallad förberedelseklass på högstadiet på Bagarmossens skola, med särskilt fokus på hur man kan undervisa i samhällskunskap med perspektiv på svenska som andraspråk, hur kunskapsutvecklingen kan planeras och följas upp och vilken roll tvåspråkiga ämneslärare kan fylla i undervisningen.

4. **Växjö kommun:** Här beskrivs Växjö kommuns mottagande av nyanlända elever i grundskolan, med fokus på värdet av det regionala samarbete som kommunen ingår i för utveckling av studiehandledning på modersmålet.
5. **Linköpings kommun (mellan- och högstadiet):** Här beskrivs mottagandet och skolintroduktionen av nyanlända grundskoleelever i Linköpings kommun. Den kommunövergripande bilden kompletteras med en fördjupad beskrivning av undervisningens innehåll och utformning på två av kommunens skolor: mellanstadiet på Ånestadsskolan och högstadiet på Skäggetorpsskolan. Viktiga delar är skolornas arbete med kartläggning av tidigare kunskap, integrering av undervisningen i svenska som andraspråk och övriga ämnen samt studiehandledning på modersmålet.

Sammanfattning

I stödmaterialet om nyanlända elevers skolgång har ett antal kommuner och skolor fått beskriva hur de arbetar för att ta emot och introducera nyanlända elever till skolan, med fokus på frågor som rör organisation, samverkan samt undervisningens utformning och innehåll. Syftet är att ge exempel på arbetssätt och former som kan inspirera andra. Trots variationen i kommunernas organisering av nyanlända elevers skolgång, finns det ett antal gemensamma faktorer som lyfts fram som betydelsefulla i arbetet med att skapa goda förutsättningar för nyanlända elevers utveckling av sina kunskaper och sociala förmåga.

Bred kartläggning av tidigare kunskaper

Kartläggning av tidigare kunskaper är något som både de allmänna råden och skolrepresentanterna i reportagen lyfter fram som en nödvändighet för att undervisningen ska kunna anpassas till elevens förmågor och förutsättningar och möjliggöra en fortsatt kunskapsutveckling. Detta är dock ett område där många skolor har svårt att leva upp till sina åtaganden. Linköpings kommun har satsat på att utveckla ett omfattande material som ska kunna användas i undervisningen för att fånga elevens kunskaper i de olika ämnena och även ge en bredare bild av elevens intressen, erfarenheter och förmågor. För att lyckas med kartläggningen betonar intervjupersonerna i Linköping att kartläggningen måste få ta tid, revideras fortlöpande och ske i samarbete mellan klass-/ämneslärare och modersmålslärare.

Individuell planering, tydlig målbild och kontinuerlig uppföljning

En kartläggning av elevens tidigare kunskaper är en förutsättning för att kunna göra en ändamålsenlig planering för elevens kunskapsutveckling, där utgångspunkten är varje elevs behov och förutsättningar. Flera av de intervjuade representanterna beskriver hur de går systematiskt till väga för att planera för elevens lärande. I Bagarmossens skola får eleven en planering av terminen och aktuella arbetsområden. Det är tydligt för eleven vad hon eller han ska arbeta mot och på vilka grunder

bedömningen kommer att ske. Elevens kunskapsutveckling bedöms fortlöpande av eleverna och lärarna i dialog. Ett exempel från Västerås visar även att en dokumentation av uppföljningen underlättar överlämningen till den mottagande klassen, i de fall eleven går i så kallad förberedelseklass.²

Ämnesundervisning med perspektiv på svenska som andraspråk

Alla elever ska ges stöd och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt i förhållande till utbildningsmålen. Utifrån sina individuella behov och förutsättningar ska de ha tillgång till alla ämnen, vilket är viktigt inte minst för deras fortsatta utbildningsmöjligheter. Ämnesundervisningen bör utgå från ett språkutvecklande arbetssätt, vilket enligt de allmänna råden innebär att ”ämnesstudierna bedrivs på ett sådant sätt att det stimulerar såväl utveckling av det svenska språket som den ämnesspecifika kunskapsutvecklingen”. I reportagen från flera av de skolor som ingår i stödmaterialet berättar pedagogerna att de aktivt integrerar ämnesundervisning med svenska som andraspråk: ämnesundervisningen har perspektiv på svenska som andraspråk och svenskundervisningen hämtar stoff från olika ämnen. I Linköping realiseras detta t.ex. genom tematisk undervisning och genrepagogik.³ Det lyfts fram att integreringen av de olika ämnena och svenska som andraspråk gör att de nyanlända eleverna kan fortsätta med sin ämnesmässiga kunskapsutveckling och dessutom får ett sammanhang för sin språkinläring.

En viktig förutsättning för att lyckas med att integrera språk- och ämnesundervisningen är att lärarna har kompetens att undervisa med perspektiv på svenska som andraspråk. Flera av de pedagoger som intervjuats har själva behörighet både i svenska som andraspråk och i andra ämnen. De menar att fler skulle behöva denna kombination i sin kompetens för att kunna stimulera nyanlända elevers fortsatta kunskapsutveckling. Åtskilliga kommuner lyfter i stödmaterialet fram värdet av en bred satsning på kompetensutveckling som ger grundläggande kunskap om vad andraspråksinläring innebär och vad som är specifikt i det ämne man undervisar i. ”Det krävs medvetenhet, kompetens och höga utmaningar med hög stöttning i alla ämnen. Då har nyanlända alla möjligheter att lyckas oavsett om de går i förberedelseklass eller ej”, som en intervjuperson uttryckte det.

---

2. Se Ordlista.

3. Se Skolverkets kunskapsöversikt *Greppa språket. Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet* (2011).

Flerspråkiga pedagoger och studiehandledning på modersmålet

En annan pusselbit för att skolan ska kunna ta till vara elevens kunskaper och utveckla dem vidare, är att eleven har möjlighet att uttrycka sig på sitt modersmål. Det tar flera år att tillägna sig ett nytt språk så att det fullt ut kan användas inom olika skolämnen. Forskning visar även att kunskapsutvecklingen gynnas av att de begrepp som används i ämnesundervisningen befästs både på elevens modersmål och på svenska. Samtliga kommuner som ingår i stödmaterialet bekräftar vikten av stöd från pedagoger som talar elevens modersmål.

I Hallstahammar är det ett intensivt individuellt stöd från en s.k. introduktionslärare⁴ som talar elevens modersmål och ger tillgång till studiehandledning, som gör att nyanlända elever kan integreras direkt i reguljär klass. Även Västerås, Växjö och Linköping har satsat centrala medel på studiehandledning på modersmålet och vittnar om värdet av detta för att eleven ska kunna tillgodogöra sig ämnesundervisningen. I Västerås har försök gjorts med alfabetisering på modersmålet. I Bagarmossens skola genomförs ett NO-projekt som bygger på att en tvåspråkig ämneslärare ger stöd på modersmålet inför, under och efter lektionen.

Förutsättningar för att studiehandledning ska fungera är att det finns resurser, kunskap om studiehandledningens värde och användningsområde, tillgång till kvalificerade studiehandledare och ett utvecklat samarbete mellan studiehandledare och klass-/ämneslärare. Flera intervjupersoner betonar även att studiehandledaren och modersmålsläraren har en viktig roll i kartläggnings- och uppföljningskedet och i kontakterna med elevens vårdnadshavare.

Öka skolans kapacitet att tillgodose nyanlända elevers behov

Slutligen lyfter flera röster i rapporten fram att uppmärksamheten behöver riktas mot skolans förmåga att möta den heterogena gruppen nyanlända elever och erbjuda dem undervisning av hög kvalitet och en väg till delaktighet i skolans gemenskap. Utgångspunkten är att individens förutsättningar, förmågor och behov ska styra undervisningen, snarare än bristande kunskap, strukturer, resurser eller

---

4. Se Ordlista.

engagemang hos skolan som organisation. Det handlar om att säkerställa lärarnas kompetens att undervisa alla flerspråkiga elever och specifikt de nyanlända eleverna, både i förberedelseklasser och i reguljära klasser. Skol- och kommunledningen behöver även skapa en organisation kring de nyanlända eleverna med genomtänkta rutiner och tydliga mål och riktlinjer, utifrån kunskap om styrdokumentet, och tillgodose lärares och elevers behov av stöd. Slutligen handlar det om att skapa ett förhållningssätt som utgår från att nyanlända elever ska få likvärdiga möjligheter att nå skolans mål, och där skolan har en skyldighet att skapa förutsättningar för att individen ska kunna bli delaktig och utvecklas både kunskapsmässigt och socialt.

Nibbleskolan i Hallstahammar

INTRODUKTIONSLÄRARE OCH STUDIEHANDLEDNING PÅ MODERSMÅLET MÖJLIGGÖR DIREKT INTEGRERING I REGULJÄR KLASS

Intervju med Annechatrin Brandén (rektor på Nibbleskolan och ansvarig för modersmålsundervisningen i kommunen), Jeanette Källstad (lärare i årskurs två med utbildning i svenska som andraspråk, Nibbleskolan), Jonas Källstad (lärare i svenska som andraspråk i årskurs tre, fyra och fem, Nibbleskolan) och Anna Lignell (lärare i svenska som andraspråk i årskurs ett och två, Nibbleskolan).

Bakgrund

Nibbleskolan har en organisationsmodell där nyanlända elever placeras direkt i reguljär klass, med stöd från en s.k. introduktionslärare som talar elevens modersmål. Introduktionsläraren kommer från Centrum för tvåspråkighet i Västerås, är utbildad modersmålslärare och finns till hands för eleven under de första två veckorna. Rektor Annechatrin Brandén förklarar att introduktionslärarna fungerar som en brobyggare mellan eleverna och lärarna, samt mellan vårdnadshavarna och skolan, och gör att eleven kan ”landa i allt det nya”. Efter den första tiden övergår stödet i studiehandledning på heltid under de fem första veckorna, för att sedan följas upp och förlängas om behov finns. Kommunen har valt att avsätta öronmärkta pengar för introduktionslärare och studiehandledare. Denna modell för mottagande av nyanlända elever infördes för ett år sedan och har nedtecknats i form av riktlinjer som tagits fram av en grupp skolrepresentanter i kommunen. Planen är att arbets sättet ska utvärderas efter två år som en särskild del av skolans kvalitetsredovisning.

Samtal med vårdnadshavare

När ett nyanlönt barn kommer till kommunen kallas barnet och vårdnadshavaren till ett inskolningssamtal med rektor, läraren i svenska som andraspråk och skolsköterskan. I vissa fall deltar även representanter från förskolan för att underlätta för familjer med barn i olika åldrar. Efter att en första kartläggning av elevens skolbakgrund är gjord, utifrån ett standardiserat material som kommunen tagit

fram, görs en bedömning av lämplig klassplacering. I samtalet informerar rektor om skolväsendet i Sverige och lyssnar på elevens och vårdnadshavarnas synpunkter och förväntningar på skolgången i Sverige.

Vårdnadshavarna är något som rektor Annechatrin särskilt lyfter fram: ”Det är viktigt att lyssna på vårdnadshavarna. Att de får berätta sin bild och ge sin syn på skolgång. När man bemöter med respekt och på lika villkor, blir det ett positivt samtal”, säger hon. Även i klassen sker ett introduktionsmöte med eleven och vårdnadshavaren. Klassläraren Jeanette Källstad berättar att hon börjar första skoldagen med en träff med vårdnadshavaren, eleven och studiehandledaren, när hon berättar om rutiner i klassen och scheman. Efter några veckor sker ett uppföljningssamtal när läraren tillsammans med vårdnadshavaren följer upp hur det har gått för eleven. Jeanette påpekar att studiehandledaren är en stor hjälp i kontakten med vårdnadshavarna.

Studiehandledning en förutsättning för kunskapsutveckling

Genom att de nyanlända eleverna placeras i reguljär klass, får de direkt tillgång till alla ämnen men med individuellt stöd på modersmålet från introduktionsläraren och studiehandledaren. Den pedagogiska hjälp på modersmålet som studiehandledningen och introduktionsläraren innebär är nyckeln för att eleven ska kunna vidareutvecklas i sina ämneskunskaper. Även svenskinläringen kan förbättras genom studiehandledning påpekar rektorn: ”När eleven kommer till skolan, vare sig eleven har skolbakgrund eller inte, så har ju eleven erfarenheter och kunskaper och behöver få fortsätta sitt kognitiva lärande”. Hon menar att studiehandledningen möjliggör detta. Skolan har tidigare placerat nyanlända elever i förberedelseklasser och rektorn har även arbetat på andra skolor där den organisationsformen tillämpats. I jämförelse med det tidigare arbetssättet säger rektorn: ”Vi har sett att det är en modell som verkligen fungerar, eleverna utvecklas mycket snabbare än om de hade gått i en introduktionsklass”.

Även klassläraren Jeanette berättar att hon ser stora vinster med studiehandledningen för elevens möjligheter till kunskapsutveckling: ”Det känns som att det är jätteviktigt att man har hjälp från studiehandledare för att man ska få fortsätta där man är. Det är svårt för mig som inte kan språket att handleda i problemlösning”. Hon upplever att de nyanlända elever som har tillgång till studiehandledare utvecklas snabbare kunskapsmässigt: ”Det är vissa bitar som man inte kommer

åt utan studiehandledare”. Även uppföljningen kan ske med hjälp av studiehandledare, men samarbetet kräver planering. Inför lektionerna försöker Jeanette hitta tid, tillsammans med studiehandledaren, att planera vilka delar av undervisningen som hon vill att studiehandledaren ska gå igenom.

Dra nytta av modersmålet

Vårdnadshavarna uppmuntras att dra nytta av möjligheten att få modersmålsundervisning, även om det kan vara svårt att hitta lärare i de små språken, berättar rektorn. Det finns enstaka modersmåls lärare som är anställda på Nibbleskolan. Vårdnadshavarna uppmuntras också att använda modersmålet hemma: ”Att man är trygg i sitt modersmål underlättar ju lärandet”. Klassläraren Jeanette berättar att hon försöker uppmuntra eleverna att tala sitt modersmål och hjälpa varandra i klassrummet. ”Jag vet att vissa lärare blir lite oroliga när man inte själv förstår: ’Vaddå pratar de verkligen om det de skulle prata om’. Men jag tycker man märker det väldigt väl om det är så eller inte. Och det är ju en utmaning det här att språkväxla, att först prata på somaliska och sedan förklara för mig: ’Jo, vi tänkte så här’”.

Ett interkulturellt förhållningssätt

När det gäller det pedagogiska arbetssättet på skolan lyfter både rektorn och lärarna fram vikten av ett interkulturellt förhållningssätt.⁵ ”När man har en klass som består av många olika kulturer kan man ju inte bara undervisa utifrån svenska perspektiv, utan man måste plocka fram andra så att elevernas bakgrunder och erfarenheter kommer in i undervisningen”, förklarar rektorn. ”Det finns olika sanningar och perspektiv och inte ett enda ’rätt’ sätt”. Det handlar också om ett bemötande och förhållningssätt som innebär att man ser individen i sin egen rätt, oavsett bakgrund. ”Vi är tydliga på skolan med att vi inte tolererar rasism eller andra problem”, tillägger rektorn.

Klassläraren Jeanette exemplifierar hur hon arbetar interkulturellt i sin klass: ”Jag försöker lyfta fram deras språk och erfarenheter i det lilla”. Varje gång en nyanländ elev kommer till klassen ber Jeanette vårdnadshavarna översätta ”god

---

5. Se Ordlista.

morgon-sången” till elevens språk. På morgonen dras en flagga och då får alla elever lära sig sången på det språket. ”Jag tror på sådana små saker, att man verkligen visar att man är intresserad av deras språk och erfarenheter, det stärker deras självkänsla, känslan av att man är viktig och att man har något att bidra med”, säger Jeanette. Ska klassen lära sig om religiösa högtider eller utrotningshotade djur knyter man an till elevernas egna erfarenheter. I matematiken kan man titta på olika sätt att skriva siffror. Det handlar också om hur man säger saker, tillägger Jeanette, t.ex. hur man förklarar vilka som deltar i undervisningen i svenska som andraspråk. ”Då säger jag inte att de är de som måste bli bättre på svenska, utan jag säger att det är de som kan två språk eller flera språk. Det är bara en liten nyansskillnad i vad man säger för någonting”.

En välutvecklad undervisning i svenska som andraspråk

En annan förutsättning för att organisationsmodellen ska fungera är att undervisningen i svenska som andraspråk håller god kvalitet. På Nibbleskolan är undervisningen i svenska som andraspråk uppdelad i fyra grupper, utifrån språknivå och läs- och skrivkunnighet. Alla flerspråkiga elever kartläggs inledningsvis av lärarna i svenska som andraspråk, för att se vilken nivå de befinner sig på. Nivå ett är nybörjarnivå, nivå två är en mellannivå, nivå tre är en avancerad nivå och nivå fyra är för personer som uppnått förstaspråksnivån.⁶ För elever som är analfabeter blir undervisningen i svenska som andraspråk även läs- och skrivinläring.

I uppdraget för lärarna i svenska som andraspråk, Jonas Källstad och Anna Lignell, ingår att undervisa elever som befinner sig på nivå ett och två, oftast i separata grupper men ibland även i klassrummet. Elever som befinner sig på nivå tre och fyra undervisas integrerat i klassrummet. Svenska som andraspråk är inget ”stödämne” på Nibbleskolan; eleverna känner till att de följer kursplanen för svenska som andraspråk och bedöms utifrån denna, betonar rektorn.⁷

Lärarna i svenska som andraspråk berättar att deras arbete fordrar samarbete med klassläraren, dels för att stämma av att hur det går för enskilda elever, dels för att koordinera undervisningen i gruppen med det som undervisas i reguljär klass.

---

6. Se Skolverkets referensmaterial *Att undervisa elever med svenska som andraspråk*, s. 61–66 (2001).

7. I samtliga ämnen bedöms nyanlända elever utifrån de nationella kursplanerna.

Klasslärarna lämnar därför in sina pedagogiska planeringar till Jonas och Anna. De klasslärare som har utbildning i svenska som andraspråk menar att de kan dra nytta av detta i sin undervisning. Jeanette berättar att hon alltid har ”svenska som andraspråk igång parallellt när hon undervisar”. Lärarna i svenska som andraspråk har även på senare tid fått mer utrymme för att vara med i klassrummet och stötta undervisningen i SO och NO. Jonas och Anna tror att det skulle vara en bra idé att jobba genrep pedagogiskt⁸, för att i högre utsträckning integrera undervisningen i svenska som andraspråk med övriga ämnen.

De båda lärarna lyfter fram användning av olika konkreta och upplevelsebase-
rade metoder, som ett sätt att säkerställa en stimulerande nivå för eleven. ”Det gäl-
ler ju att man jobbar med att de får visa vad de kan, inte bara genom att läsa och
skriva. Att de får visa det på andra sätt, så att de inte faller på språket”, säger Jonas.
Lärarna i svenska som andraspråk använder sig mycket av högläsning böcker, film,
bildserier, pussel, spel och charader. ”Finn fem fel brukar vara väldigt populärt”,
berättar Jonas. Anna har en kalender i klassrummet, som är utgångspunkt för
återkommande samtal om vad det är för dag, datum, månad, årstid, väder och om
det händer något speciellt. Det blir en rutin som de nya eleverna snart kan haka
på, förklarar Anna. Återkommande rutiner gör att många nyanlända elever vågar
börja prata svenska. Lärarna i svenska som andraspråk följer upp elevernas språk-
utveckling utifrån bl.a. Nya språket lyfter och performansanalys. Om elevernas
utveckling säger hon: ”Vilka kliv eleverna tar, det är helt otroligt”.

Social vinst med att integreras i reguljär klass

En vinst med att integreras i reguljär klass är att eleven direkt får kontakter med
jämnåriga. Genom själva organisationsmodellen blir eleverna en del av gemenska-
pen, framhåller både rektorn och lärarna. Skolan har ett antal stödåtgärder som ska
underlätta den sociala integreringen. Det faktum att eleven har en studiehandle-
dare från start innebär en trygghet berättar Jonas. Nya elever får dessutom en fad-
der som hjälper till i början, oavsett om de kommer som nyanlända från ett annat
land eller en annan ort, berättar rektorn.

Lärarna försöker även placera elever med samma modersmål jämte varandra ”så
att de får lite draghjälp av varandra”. Klassläraren Jeanette vittnar om att eleverna

---

8. Se Skolverkets kunskapsöversikt *Greppa språket. Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet* (2011).

Rektor Annechatrin Brandén

snabbt kommer in i klassen, klasskamraterna tar sig an en ny elev med liv och lust. ”De kommer med direkt och leker med de svenska eleverna, hör svenska pratas. Man ser också att det blir ett lyft för de elever som är lite mindre nyanlända när det kommer nya” säger Jeanette. ”Sedan gäller det att vara uppmärksam när det har gått en tid och se till att den nya eleven har vänner”, tillägger hon. Lärarna kanske behöver styra umgänget ibland och skapa inkluderande rastlekar. Att få nyanlända flerspråkiga kamrater blir även ett lyft för de enspråkiga eleverna, menar Jeanette: ”Det blir naturligt med olikheter och lätt att se likheter”.

Rektorn Annechatrin sammanfattar vikten av den sociala delaktigheten: ”Man får inte förringa det sociala med att direkt ha en klasstillhörighet, direkt få kamrater i klassen, att vara med på rasterna och vara en som alla andra, inte vara vid sidan av. De sociala kontakterna gör ju dessutom att eleverna utvecklar språket”.

Utmaningar med organisationsmodellen

Både rektorn och lärarna kan se att det innebär en utmaning för klasslärarna att ha det pedagogiska ansvaret för de nyanlända eleverna. Klassläraren Jeanette förklarar varför: ”I de fall det inte finns tillgång till studiehundledning kan det vara svårt att anpassa undervisningen för den nyanlända eleven, men då får man ta hjälp av material från lärarna i svenska som andraspråk”.

Jeanette jämför med skolans tidigare system med förberedelseklass och tror att eleverna kände sig lika osäkra då: ”Det är ju likadant när man kommer till en förberedelseklass, så kommer man känna att man inte förstår i början. Så är det ju för alla när de kommer nya”. Dessutom var det svårare att individualisera undervisningen när alla nyanlända elever samlades i en förberedelseklass. Hon menar att den tidigare

förberedelseklassen ”omfattade ett stort spann av elever med olika åldrar, förutsättningar och förkunskaper. Nu kan eleverna mötas på den nivå de befinner sig på, undervisningen blir mer kvalitativ”.

En förbättring som skulle kunna ske handlar om att sprida mottagandet inom kommunen. Även om integrationen fungerar väl på skolan så är det viktigt att detta avspeglas på kommunnivå. Både rektorn och lärarna påpekar att nyanlända elever tenderar att hamna just på Nibbleskolan. ”Alla skolor borde ta emot, så att alla får del av det mångkulturella samhället”, säger Jeanette. ”Det fungerar bra när eleverna är här hos oss, men när de kommer upp till högstadiet blir det oftare grupperingar, lite mer vi och dom”. Det tror Jeanette beror på att alla elever, även från andra skolor som inte har erfarenhet av elever med utländsk bakgrund, samlas på högstadiet.

Satsning på kompetensutveckling

Som ett led i utvecklingen av organisationsmodellen har skolledningen satsat på kompetensutveckling i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Man har också säkerställt att de som undervisar i svenska som andraspråk är utbildade i ämnet. Det ingår även i arbetsuppgifterna för lärarna i svenska som andraspråk att de ska stötta klasslärarna på det här området, vilket välkomnas av kollegorna. Majoriteten av alla lärare på skolan har läst *Stärk språket, stärk lärandet* av Pauline Gibbons och deltagit i studiecirkel som lärarna i svenska som andraspråk har lett. Det finns även planer på att anordna utbildningar kring genrepedagogik⁹ framöver.

Jonas och Anna anser att statusen på deras arbete har höjts sedan den nya organisationsmodellen infördes. ”Sedan förberedelseklassen försvann upptäckte vi alla att vi behövde mer kunskap på området – det blev ett sånt tryck på att alla behövde ha mer kunskap. Det pratas om ämnet svenska som andraspråk, alla är medvetna om det”, säger Jonas. Anna flikar in: ”Det finns en nyfikenhet att utveckla sitt språkutvecklande arbetssätt”. Ledningens roll har varit avgörande i satsningen på svenska som andraspråk: ”Vi har en ledning som tycker frågorna är viktiga och det är suveränt”, säger Jonas.

---

9. Se Skolverkets kunskapsöversikt *Greppa språket. Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet* (2011).

Ett långsiktigt mål skulle enligt lärarna kunna vara att se till att alla lärare får en viss utbildning i svenska som andraspråk. Anna menar att ”grunderna i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt behövs i alla ämnen” och skulle göra klasslärare tryggare i mottagandet av nyanlända elever. Jeanette vittnar om vikten av utbildning i svenska som andraspråk, vilket för henne som klasslärare innebär att hon kan göra performansanalys¹⁰ som en uppföljning av elevernas kunskapsutveckling.

Hon vet också att det faktum att en elev efter ett tag börjar göra språkliga ”fel” bara kan vara ett tecken på utveckling och att eleven själv prövar språket. ”Att man börjar göra fler fel kan faktiskt vara ett tecken på en utveckling”. Det handlar om ”att se vad man kan och inte vad man inte kan.” Det är lite speciellt att bedöma språkutvecklingen hos elever i svenska som andraspråk, och den kunskapen behöver egentligen alla ha som arbetar med elever med ett annat modersmål och som ska bedöma deras kunskapsutveckling, menar Jeanette.

Stöd från politiker en framgångsfaktor

Avgörande för etableringen av den nya organisationsmodellen har varit att arbetet har haft politikernas fulla stöd, berättar rektor Annechatrin. ”Att det finns stöd hela vägen från politiker till ledningsgrupp på förvaltningsnivå. Har man inte politiker med sig och deras förståelse, då får man nog jobba lite i motvind”, menar hon. Även på skolnivå lyfts engagemanget hos ledningen fram som en framgångsfaktor av de lärare som intervjuas.

---

10. Se Ordlista.

Samverkan inom och mellan kommuner

Hallstahammar ingår i ett regionalt utvecklingsarbete, som har gett upphov till ett antal satsningar. Kommunen kommer i samarbete med länsstyrelsen och övriga kommuner att ta fram länsövergripande riktlinjer för mottagande och introduktion för nyanlända elever. Det kommer även att skapas ett nätverk i länet för samarbete om nyanlända elever. Dessutom finns planer på en modersmålspool för de mindre kommunerna. ”Regional samverkan är gynnande – man lär av varandra och har ett utbyte”, säger Annechatrin. Även inom kommunen finns ett samarbete om nyanlända. En integrationsgrupp träffas några gånger per termin, där representanter från olika delar av samhället – såväl offentlig som ideell sektor – ingår. Rektorn beskriver gruppen som en sorts sambandscentral som ställer upp och hjälper till när det kommer nyanlända till kommunen.

En elevröst från Hallstahammar

Tatiana som snart fyller 12 år kom till Hallstahammar från Rwanda för mindre än ett år sedan. Hon placerades direkt i klass 5b på Nibbleskolan med stöd från en studiehandedare som talade hennes modersmål. Studiehandedaren var med henne på heltid under de första två till tre veckorna, vilket Tatiana beskriver som ”roligt och bra”.

Tatiana berättar att det var både läskigt och spännande att komma till den nya klassen. Hon fick kompisar från första stund: ”Jag fick en bästis på första dagen. Vi var kompisar men jag kunde inte prata så mycket”, berättar hon. Just det faktum att hon fick kompisar har gjort att hon har lärt sig svenska snabbt, tror Tatiana. ”Man lär sig från de andra eleverna som kan svenska”, säger hon.

Hon berättar också att hon gick till biblioteket och läste mycket böcker, samtidigt som hon fick undervisning av lärarna i svenska som andraspråk. Klassläraren Irene hjälpte henne och tog med sig franskaböcker till biblioteket: ”Hon ville inte att jag skulle glömma franskan”. När det var dags för det första provet fick Tatiana alla rätt. Läraren fick henne att förstå frågorna med hjälp av gester, berättar Tatiana.

Hon tycker bättre om sättet att undervisa i Sverige än i Rwanda, men säger att hon har kunnat använda lite av det hon har lärt sig i hemlandet, i t.ex. matematik. Hennes tips till andra elever som kommer nya till Sverige är att de ska ”jobba hela

tiden, ha koll på vad de gör och att deras modersmål är viktigt”. ”Om jag inte hade haft en modersmåls lärare skulle jag ha glömt kirundi”, säger Tatiana.

Nibbleskolans starkaste sidor

Rektorn och lärarna lyfter samfällt fram organisationsmodellen som den stora framgångsfaktorn i skolans arbete med nyanlända elever. Att nyanlända elever börjar direkt i klassen, och därmed får tillgång till alla ämnen, gör att de kan vidareutvecklas på sin kognitiva nivå och att de får sociala kontakter med jämnåriga kamrater, menar de.

Förutsättningen för den här modellen menar rektorn är en elevsyn som utgår från den enskilda individen samt att det finns stöd och förankring på politisk nivå. När det gäller praktiska förutsättningar på skolan är introduktionslärare och studiehandledare på modersmålet ett måste samt att undervisningen i svenska som andraspråk håller god kvalitet. Rektorn sammanfattar att det handlar om ”att bli en som alla andra. Eleven har inte språket men det ska inte vara ett hinder. Det handlar om helheten för eleven och framför allt att kunna fortsätta med sitt kognitiva lärande. Det är jätteviktigt.”

Rektorn och lärarna på Nibbleskolan i Hallstahammar lyfter fram följande goda förutsättningar för utbildning av nyanlända elever.

På kommunnivå:

- Kommunen ingår i ett regionalt samarbete för att förbättra nyanlända elevers introduktion.
- Politiker prioriterar arbetet med nyanlända elever, genom att t.ex. avsätta öronmärkta pengar för studiehandledning på modersmålet och efterfråga riktlinjer på området.

På skolnivå:

- Kvalificerade studiehandledare finns till hands för eleven för att ge intensivt inskolningsstöd och studiehandledning på modersmålet, agera stöd i kontakten med vårdnadshavarna samt delta i uppföljning av elevens kunskapsutveckling.
- Det finns tid för planering mellan klasslärare/ämneslärare, studiehandledare och lärare i svenska som andraspråk.

- Mottagande lärare är positiva till att ta emot nyanlända elever och synliggör deras erfarenheter genom ett interkulturellt förhållningssätt och uppmuntrar eleverna att använda modersmålet under lektionen och utanför skolan.
- Det finns utbildade lärare i svenska som andraspråk som har möjlighet att bedriva egen undervisning och stötta ämnesundervisningen i klass samt handleda andra lärare.
- Skolledningen prioriterar nyanlända elevers introduktion, genom t.ex. en bred satsning på kompetensutveckling i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt.

Centrum för tvåspråkighet i Västerås

UPPFÖLJNING AV ELEVENS LÄRANDE UTIFRÅN TYDLIGA KUNSKAPSKRITERIER

Intervju med Mia Lindh, enhetschef vid Centrum för tvåspråkighet och Maria Ruth, tidigare lärare i introduktionsgruppen, numera avdelningschef vid Centrum för tvåspråkighet, Västerås stad.

Bakgrund

När nyanlända barn kommer till Västerås möter de först mottagningsverksamheten Origo. På Origo arbetar en beteendevetare och en lärare i svenska som andraspråk,¹¹ som gör en behovsbedömning av alla nyanlända barn i åldrarna ett till nitton år. Origos bedömning omfattar både skolbakgrund och psykosociala frågor, och utgör grund för förslag på skolplacering.

För yngre barn finns möjlighet att delta i introduktionsförskola där även vårdnadshavarna får ta del av sfi-undervisningen och kan delta i gemensamma aktiviteter med barnen. Gymnasieungdomar passerar i sin tur slussen Arenan inför placeringen på gymnasieprogram. För grundskoleelever finns verksamheten Centrum för tvåspråkighet, som ansvarar för introduktionsgrupper och organisering av studiehandledare och modersmålslärare.

Samtliga nyanlända i grundskoleåldern får en hemskola nära bostaden. Det är sedan hemskolans rektor som får ta del av Origos bedömning och rekommendation och avgör om eleven kan börja i ordinarie skola eller inledningsvis i en centralt organiserad introduktionsgrupp hos Centrum för tvåspråkighet.¹²

Enhetschefen vid Centrum för tvåspråkighet, Mia Lindh, uppskattar Origos roll som första mottagningsinstans: ”Vad som har varit väldigt bra är att de nyanlända fångas upp på ett helt annat sätt än vad de gjorde innan Origo fanns. Det kunde faktiskt hända att man satt hemma i veckor innan man kom in i skolsystemet. Nu rullar det på mycket snabbare”.

---

11. Kommunen kallar läraren ”institutionspedagog”.

12. Elever som är inskrivna i en introduktionsgrupp betraktas som elever som är inskrivna i en särskild undervisningsgrupp. Under tiden i introduktionsgruppen har eleven en anpassad studiegång.

Introduktionsgrupper

När Origos kartläggning är gjord skickas den till rektorn på hemskolan tillsammans med en rekommendation om placering. Rektorn på hemskolan fattar beslut om eleven ska gå i reguljär klass med stöd från Centrum för tvåspråkighet, i form av en inskolningsassistent och studiehandledning eller om eleven ska placeras i en introduktionsgrupp. För en majoritet av alla nyanlända blir det sistnämnda alternativet aktuellt.

Eleverna placeras i introduktionsgrupper som finns på ett antal skolor runt om i staden, så kallade värdsolor. Centrum för tvåspråkighet driver två F–5-enheter och två 6–9-enheter som i sin tur är nivågrupperade utifrån språkbehärskningsnivåer.¹³ Introduktionsgrupperna är medvetet placerade i olika delar av staden, men ambitionen är att eleven ska gå i introduktionsgrupp så nära hemmiljön som möjligt. En vanlig tid att delta i introduktionsgrupp är ett år, berättar Mia Lindh. ”Vi har sagt att ett och ett halvt år ska vara max i introduktionsgrupp.” Det finns undantag när eleven har varit en längre tid i introduktionsgruppen, men då handlar det om elever som har en kortare skolbakgrund. Ambitionen är att slussas ut i rask takt. ”Så snabbt det bara går ska man vidare till reguljär undervisning”, säger Mia Lindh.

Kartläggning – en kontinuerlig process

Efter att Origo gjort den första behovsbedömningen med hjälp av en professionell tolk, tar mentorsläraren (som också är lärare i svenska som andraspråk i introduktionsgruppen) vid och gör en djupare kartläggning av elevens skolbakgrund. Vid detta tillfälle, när även en modersmålslärare medverkar, fördjupar läraren kartläggningen av elevens skolkunskaper. Det gäller att vara flexibel och anpassningsbar utifrån elevens förutsättningar och bakgrund, menar Mia Lindh. Det är även viktigt att kartläggningen sker kontinuerligt och att eleven får tid att landa. ”Det kan vara svårt för eleven att ge en rättvisande bild av sig själv om man dels inte är skolad i ett västerländskt mönster, dels inte har språket”, förklarar hon.

---

13. Se Skolverkets referensmaterial *Att undervisa elever med svenska som andraspråk*, s. 61–66 (2001).

Alfabetisering på modersmålet

Maria Ruth har arbetat som lärare i introduktionsgruppen med nyanlända elever från årskurs ett till sex. Det fanns ett stort spann i elevernas bakgrund – från dem som helt saknar skolbakgrund till dem som kommer relativt väl rustade till Sverige, berättar hon. Ett sätt att möta den förstnämnda gruppen har varit att låta eleverna lära sig läsa och skriva på sitt modersmål, samtidigt som de arbetat med svenska som andraspråk. Det handlade mycket om att göra inläringen så vardagsnära som möjligt, kombinera olika metoder och att använda sig av ordbilder, berättar Maria. ”Det är viktigt att få eleverna att känna sig som läsare”, betonar hon. ”Elever som är analfabeter är nämligen plågsamt medvetna om att deras jämnåriga kamrater behärskar något som de själva inte ännu gör.”

Kreativa vägar till språkinläring

Maria förklarar att man måste involvera eleverna på kreativa sätt. Ska eleverna t.ex. lära sig måttenheter kan man uppmuntra dem att ta reda på varandras längd och komma fram till i vilken ordning de ska stå. På det sättet får de både öva svenskan och lära sig specifika begrepp. För att utveckla det muntliga talet använder hon charader och särskilda frågekort. Eleverna får dra ett kort med en fråga och berätta svaret för varandra, något som uppskattas av eleverna. Även film och andra medier är viktiga inslag i undervisningen. Varje morgon har klassen en morgonsamling där eleverna berättar vad de gjort dagen innan.

Även diktamen används för att befästa kopplingen mellan ljud och bokstav, samt stavelsernas betydelse. Tio ord om dagen är målet. Maria tillägger att hon ofta gör egna uppgifter som utgår från boken och som tar vara på eleverna egna erfarenheter på området. ”Det är viktigt att utgå från eleverna och vad som intresserar dem”, menar hon.

Parallell utveckling av ämnes- och svenskkunskaper

Maria lyfter fram vikten av att jobba parallellt med utvecklingen av ämnesspecifika kunskaper och svenskinläring. ”Det handlar om att man får bygga på två sätt”, säger hon. ”Man kan inte stanna och vänta på att svenskan kommer ikapp”.

Maria berättar att hon arbetar med bokstavsinlärning ur ett ämnesperspektiv. Ska eleverna arbeta med bokstaven B läser man en kort faktatext om till exempel björnar. Parallellt med läsningen skriver man ämnesspecifika biologiorde med en speciell färg. Samtidigt som klassen jobbar med textens innehåll, uppmärksammas även formen; läraren tar tillfället i akt att arbeta med grammatiken. "Vi analyserar svenskan när vi lär oss biologi. Ämneskunskap är invävt och så lär vi oss svenska av ämnena. Jag försöker se till att det blir en parallell utveckling – samtidigt som du utvecklar din svenska så får du med dig någon ny kunskap", förklarar hon.

Ett annat verktyg som Maria använt i sin undervisning är ämnesspecifika ordbanker som byggs upp successivt och får pryda väggarna i klassrummet i olika ämneskodade färger. Hon lyfter även fram vikten av att fokusera på elevernas studieteknik och få dem att reflektera över sitt eget lärande. "Jag försöker få eleverna

Abdi

1. I lördags åt jag en glass.

2. I söndas spelade jag stechin.

sen titade jag en tv och titade på
blöpom barn.

I måndas skrev jag en bok.

att bli medvetna om sitt lärande, för att de ska kunna klä sina tankar i ord. Frågan hur jag lär mig bäst var en öppen diskussion i klassen.”

Eleverna i introduktionsgruppen har rätt att få undervisning i alla skolans ämnen. Därför samarbetar lärarna i de högre årskurserna med högstadieskolornas ämneslärare, berättar enhetschefen Mia Lindh. ”Lärarna som undervisar i introduktionsgruppen har haft mycket samverkan, speciellt det senaste året, med högstadieskolornas ämneslärare för att greppa vad som är viktigast att fokusera på i introduktionsgruppen. Det har varit jättebra – samverkan med ordinarie ämneslärare är en väldigt viktig del och har utvecklingspotential”, säger hon.

Vikten av studiehandledning på modersmålet

Västerås har valt att satsa på studiehandledning som ett viktigt inslag i introduktionsgruppernas arbete. I introduktionsgrupperna har alla elever minst 80 minuter i veckan med studiehandledning, men i de större språken blir det mer tid. Där kan studiehandledare delta i klassrummet nästan hela tiden, förklarar enhetschefen Mia Lindh. Även efter tiden i introduktionsgruppen används studiehandledning i allt större utsträckning, vilket Mia Lindh tror är kopplat till utvecklingen av ett mer systematiskt kvalitetsarbete som tydliggör när elever riskerar att inte uppfylla kraven. När det gäller modersmålsundervisning har vissa skolor valt att förlägga den på skoltid, för att underlätta tillgängligheten och möjligheten att koppla den till övriga ämnen. Detta ser Mia Lindh som en stor fördel.

Maria Ruth berättar att hon alltid försöker ha en studiehandledare med på lektionen. Finns inte den möjligheten ser hon till att studiehandledaren förbereder eleven inför lektionen, så att eleven behärskar de huvudsakliga begreppen på modersmålet. Handlar det om elever som inte har tillgång till någon studiehandledare använder Maria översättningsverktyg på internet. Studiehandledning används även på andra sätt i undervisningen. Läser eleverna ett avsnitt i boken får de översätta texten till sitt modersmål. Med studiehandledarens hjälp framkommer det hur mycket eleven förstår och eleven får samtidigt möjlighet att utveckla modersmålet. Det signalerar att modersmålet är viktigt och värdefullt, poängterar Maria.

Kontakt med vårdnadshavare

Både modersmållärare och tolk används i kontakten med vårdnadshavarna, beroende på vilken fråga som ska avhandlas, förklarar Mia Lindh. Maria Ruth berättar att hon i slutet av varje vecka skriver en veckodagbok tillsammans med eleverna som de sedan får föra vidare till sina vårdnadshavare. Vårdnadshavarna får kommentera veckodagboken på sitt modersmål, vilket sedan återkopplas till läraren med hjälp av studiehandledare. ”Detta för att vårdnadshavarna ska känna sig delaktiga i vad som händer deras barn i skolan”, förklarar Maria. När det gäller nyanlända elever i högstadieåldern hålls ett möte inför varje nytt läsår med vårdnadshavare, elev, klasslärare och studiehandledare, för att prata om förväntningarna inför nästa läsår och där klassläraren har möjlighet att förklara det svenska skolsystemet. Detta har varit väldigt viktigt för en god föräldrasamverkan, understryker Mia Lindh. Vårdnadshavarna bjuds även i vissa fall in till att delta i gemensamma aktiviteter som skolresor, för att de ska bli mer delaktiga.

Tydliga mål och kriterier för bedömning

Mia Lindh framhåller vikten av att tydliggöra målbilden för eleven och relatera den till elevens kunskapsläge. Vissa elever har målen i svenska (utifrån kriterierna i Europeisk språkportfolio) klara för sig, medan andra behöver mer kommunikation om detta och vägen till målen utifrån den aktuella situationen.

Ett verktyg som används för att tydliggöra målbilden är pedagogiska planeringar som upprättas för de ämnen som lärarna i introduktionsgrupp undervisar i. ”Detta för att eleven ska veta vad det är man strävar mot hela tiden”. Dessutom finns dokumenterade kunskapskrav, baserade på europeisk språkportfolios kriterier,¹⁴ för att kunna följa den nyanlända elevens språkutveckling och avgöra när eleven är färdig i introduktionsgrupp. ”Det finns fasta kriterier för vad en elev ska kunna utifrån sin ålder när de ska lämna oss”, berättar Mia Lindh. ”Sedan finns det ju en viss flexibilitet utifrån studiemotivation och studievana förstås”, tillägger hon. Bedömningen som kan göras genom t.ex. performansanalys,¹⁵ ger en tydlig uppföljning på elevens lärande och underlättar en fortsatt utveckling och kommunikation med reguljär klass.

---

14. Se Ordlista.

15. Se Ordlista.

Maria Ruth berättar hur språkportfolions kriterier bryts ner till ”checklistor”, för att eleverna ska veta vad de kan och vad de behöver lära sig för att uppnå en viss nivå. Dessa checklistor är levande dokument i den löpande undervisningen, och som självklart stäms av med vårdnadshavarna i utvecklingssamtalen. Maria tillägger att studieplanerna underlättar uppföljningen eftersom delmålen i elevens lärande är konkretiserade och tydliggjorda. När det gäller kunskapskraven för andra ämnen som eleverna studerar t.ex. matematik och engelska, utgår lärarna från de kunskapskrav som finns i LGR11.

Skriftliga omdömen till hemskolan

Bedömningen utifrån kriterierna ovan utmynnar i ett skriftligt omdöme, en så kallad kunskapsprofil som två gånger per termin skickas till hemskolans rektor och berörda lärare. Kunskapsprofilerna innehåller information om elevens progression i svenska som andraspråk utifrån europeisk språkportfolios kriterier. Där finns också en beskrivning av progressionen i de andra ämnen som eleven har utifrån LGR 11:s kunskapskrav. Slutligen finns en prognos för när eleven kan vara redo för reguljär undervisning. ”De här skriftliga omdömena som vi införde för ett par år sedan bidrog mycket till en bättre samverkan, därför att man påmindes hela tiden om eleverna. Man hade hela tiden med sig eleverna i tankarna”, säger Mia.

Överlag handlar det om att lägga tid på överlämningen för att den ska gå så friktionsfritt som möjligt. ”Ju mer vi samverkar, ju mer kontakt och dialog vi har, desto bättre går det, för att man har en annan förståelse för varandras världar”, förklarar Mia Lindh. Det handlar inte bara om att ”skicka papper” utan att skapa relationer. Det har visat sig vara värdefullt att ämneslärarna är med vid överlämnandet och att introduktionsläraren träffar hela arbetslaget. ”Läraren i svenska som andraspråk som har haft eleven i introduktionsgruppen har väldigt mycket att förmedla”, poängterar hon.

IDA-projektet

– en resurs i kompetensutvecklingen

I Västerås finns sedan 2006 något som kallas IDA och som står för integration, delaktighet och aktivitet.¹⁶ Genom projektet har kommunen gjort en satsning på att höja attraktiviteten för tio skolor och förskolor i staden genom att höja studieresultaten, stödja familjer i sitt föräldraskap och öka antalet medarbetare med annan etnisk, språklig och kulturell bakgrund i skolans och förskolans verksamheter. Målet är att man ska arbeta fram arbetssätt, metoder och nya samarbetsmodeller som finns kvar efter projekttidens slut.

Ett av projektets insatsområden är modersmål/språk och kommunikation. Centrum för tvåspråkighet har varit med och utformat en plan för fortbildningsinsatser inom IDA, där bland annat en satsning på läs- och skrivinlärning ur ett andraspråkperspektiv ingår. Det har även arrangerats kurser i performansanalys och språkutvecklande arbetssätt, genom samarbete med Mälardalens högskola. ”Det finns ett behov av att fler förstår att det är en skillnad att undervisa ur ett monokulturellt perspektiv kontra ett interkulturellt perspektiv”, säger Mia Lindh.

Framöver finns planer på att arrangera utbildningar i genrepdagagogik.¹⁷ Det är viktigt att både lärare i introduktionsgruppen och lärare i reguljära klasser deltar i utbildningarna, betonar Mia Lindh. Det pågår även ett projekt i Västerås som kallas Modellskola, som just syftar till att stärka inkluderingsarbetet för alla elever och då inte endast fysisk integrering. Mälardalens högskola är med och följer arbetet och konstaterar att kommunen hitintills är i sin linda när det gäller inkludering av nyanlända elever på skolorna. Tanken är därför att skapa en modell för ökad inkludering som kan testas på en skola och sedan införas i fler.

Centrum för tvåspråkighets starka sidor

”En framgångsfaktor är att vi är många som jobbar med det här. Det här är en kärnverksamhet för oss, vilket gör att vi driver utvecklingen. Det händer saker hela tiden”, framhåller Mia Lindh. Att Centrum för tvåspråkighet har kontakter med många skolor gör att de har möjlighet att stimulera till utveckling. Centrum

---

16. Se www.vasteras.se/forskolaskola/kreativtlanande/projekt

17. Se Skolverkets kunskapsöversikt *Greppa språket. Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet* (2011).

för tvåspråkighet organiserar också modersmållärare och studiehandledare som i sin tur beskrivs som ett ovärderligt stöd för eleverna under och efter deras tid i introduktionsgruppen.

Mia Lindh framhåller även att det stora elevantal som ryms under centrumets tak ger bättre förutsättningar att arbeta utifrån elevers individuella behov och förutsättningar. Maria Ruth håller med och anser att det är av största vikt ”att eleverna får undervisning på den nivå¹⁸ där de befinner sig och får fortsätta där”. Att eleven har målbilden klar för sig är viktigt menar båda två, vilket förutsätter att eleven också har en god bild av sitt eget kunskapsläge och kännedom om vägen till uppställda mål. ”För oss i Västerås är det en hjälp att vi har ett standardiserat material och tydliga kunskapskriterier att utgå ifrån, säger Mia Lindh. Andra komponenter i en god skolintroduktion är att det finns en god samverkan med hemskolorna, säger hon.

Mia Lindh och Maria Ruth lyfter fram följande goda förutsättningar för utbildning av nyanlända elever.

På kommunnivå:

- Det sker en central samordning av mottagandet som innefattar en individuell behovsbedömning inför skolplacering och reglering av tiden i introduktionsgruppen.
- Det sker en bred satsning på kompetensutveckling i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt.

På skolnivå:

- Det sker en systematisk och kontinuerlig kartläggning av elevernas förkunskaper.
- Pedagogerna arbetar parallellt med att utveckla kunskaperna i svenska och övriga ämnen, och lärarna i svenska som andraspråk och ämneslärarna samarbetar.
- Eleverna har tillgång till studiehandledning på modersmålet under och efter tiden i introduktionsgruppen. Modersmålsundervisningen förläggs i möjligaste mån under skoltid.
- Vårdnadshavarna görs delaktiga genom kontakt med studiehandledare, gemensamma möten, veckodagbok och aktiviteter.
- Det finns tydliga och kända kriterier för språk- och ämnesutveckling, som utgör grund för uppföljning och utslussning.

---

18. Se Skolverkets referensmaterial *Att undervisa elever med svenska som andraspråk*, s. 61–66 (2001).

- Elevens kunskapsutveckling kommuniceras till hemskolan i form av ett skriftligt omdöme som innefattar en prognos för utslussning.
- Överlämningen förbereds genom kontakter mellan läraren i introduktionsgruppen och det mottagande läraryrket.

Bagarmossens skola

SAMHÄLLSKUNSKAP MED PERSPEKTIV PÅ SVENSKA SOM ANDRASPRÅK

Intervju med Lotta Ahlström, lärare i förberedelseklass i årskurs 6–9 och Risto Viitanen, biträdande rektor årskurs 6–9, Bagarmossen Brotorp skolor, Stockholms stad.

Bakgrund

Allt eftersom Bagarmossens skola började ta emot fler nyanlända elever blev det tydligt att det behövdes en genomtänkt strategi för arbetet med de här eleverna, berättar läraren Lotta Ahlström. Hon fick i uppdrag av skolledningen att utarbeta ett system för mottagande och introduktion av nyanlända högstadiel elever. Med både ämnesbehörighet i SO och svenska som andraspråk kände Lotta sig väl rustad för utvecklingsarbetet: ”Jag är ämnesbehörig i SO och svenska som andraspråk. Just den kombinationen har visat sig vara helt fantastisk för det här, eftersom det handlar mycket om att bli samhällsorienterad när man kommer”.

Den förberedelseklassverksamhet¹⁹ som Lotta byggde upp tillsammans med skolledningen omfattar årskurserna sex till nio. Elever som börjar i förberedelseklass, får även en klasstillhörighet i en reguljär klass som det är tänkt att de ska slussas ut till. Utgångspunkten är åldersadekvat placering men med möjlighet till ett extraår på högstadiet om detta skulle behövas. ”Det är känsligt för ungdomar i den här åldern att inte placeras med jämnåriga kamrater”, förklarar Lotta.

Efter ett inskrivningssamtal där rektor, elevvårdsteam och ansvarig klasslärare medverkar, tas eleven emot i klassen och elevens förkunskaper testas på olika sätt. Det kan handla om att göra en performansanalys²⁰ eller använda nationella prov om det är möjligt.

Elevens språkutveckling i modersmålet har stor betydelse för hur språkutvecklingen i svenska ska gå. Därför menar Lotta att det är oerhört viktigt att göra en bedömning av modersmålsutvecklingen för att få kunskaper om t.ex. hur eleven läser och skriver på sitt modersmål. I det projekt som Bagarmossens skola driver, där en tvåspråkig ämneslärare stöttar undervisningen i NO och matematik, ingår

---

19. Se Ordlista.

20. Se Ordlista..

att elevernas förkunskaper i de teoretiska ämnena testas på deras modersmål. ”Detta gör det lättare att ge eleverna en rättvis bedömning och möjlighet att komma vidare i sin kunskapsutveckling”, menar Lotta.

Språk och kunskapsutveckling är A och O

En pedagogisk planering med tydliga mål²¹ är ett viktigt verktyg för att möjliggöra kunskapsutvecklingen. ”Vi konkretiserar de kunskapskraven som står i kursplanerna och ser till syftet med respektive ämne och vilka viktiga förmågor för att förstå ämnet som eleverna behöver ha med sig när de har undervisning i klass”, förklarar Lotta.

Eleverna i förberedelseklassen får varje termin en planering över vad undervisningen kommer att omfatta. Att integrera SO och svenska som andraspråk i undervisningen är också ett medvetet arbete med elevernas studieteknik. Varje område inleds med en genomgång av vad eleven ska lära sig och en brainstorm om vad eleverna kan om ämnet. ”Då får de alltid använda sitt lexikon och modersmålet för att förklara”, berättar Lotta. När vi vet vad de kan skriver vi ihop en pedagogisk planering, som tydliggör och konkretiserar undervisningen för ett arbetsområde, hur eleven ska arbeta för att nå uppsatta mål och hur detta bedöms.²²

”Ämne och språk är alltid kopplade till varandra och eleverna får successivt bygga upp ett ordförråd med ämnesadekvata ord”, säger Lotta. I geografi kan t.ex. eleverna få använda en kartbok för att ta reda på information. Kopplat till detta kan vara att kunna det svenska alfabetet tillräckligt bra för att kunna slå i register. Svenskundervisningens mer formativa delar blir på så sätt en del av ämnesundervisningen, förklarar Lotta.

Arbetsättet Reading to learn anser Lotta fungerar som ett bra verktyg för att integrera svensk- och ämnesundervisning: ”Jag är inspirerad av Reading to learn²³ och jobbar därför mycket från helhet till detalj och med den funktionella gramma-

-
21. I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 framgår att de övergripande målen anger de normer och värden samt de kunskaper som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar grundskolan. Målen anger inriktningen på skolans arbete.
  22. www.pedagogstockholm.se/utveckling/sprakutveckling/Sprakforskningsinstitutet/Strategiskt-utvecklingsstod/Genrepagogik/Reading-to-learn/
  23. www.pedagogstockholm.se/utveckling/sprakutveckling/Sprakforskningsinstitutet/Strategiskt-utvecklingsstod/Genrepagogik/Reading-to-learn/

tiken”, säger hon. Hon menar att Reading to learn ökar elevernas möjligheter att på samma nivå som andra ta till sig ny kunskap. ”Läser man fast sig vid att skriftligt och muntligt kunna förklara och producera på korrekt svenska vad man kan, så blir det svårt. Men om man vågar låta det växa större än så, och låta saker och ting ta lite tid, så kan man ganska snart konstatera att det finns otroligt mycket kunskap att bygga på. Det handlar om att titta på kärnan i ämnet och se om de har med sig det”.

Samarbete med modersmåslärarna

Lotta ser sin uppgift som att bygga vidare på den kunskap eleven bär med sig och samtidigt stärka den egna kulturella identiteten. ”Det är otroligt viktigt, det är verkligen en nyckel in i deras hjärtan och till att vilja lära känna den nya kulturen också – att man bekräftar deras egen till att börja med”, säger Lotta. Ett sätt att göra det är att i samråd med modersmåslärarna hitta intressanta områden för temaarbete, som eleverna kan arbeta parallellt med i både modersmåls- och ämnesundervisning. Klassen har t.ex. gjort historiska nedslag i olika kulturer. ”Modersmåslärarna är en av de viktigaste resurserna i det här”, framhåller Lotta. En annan strategi i undervisningen är att använda olika medier och uttrycksätt” dator, bild, ljud, musik och teater. ”Vi jobbar mycket med att få in alla olika sinnen för att eleverna ska kunna uttrycka sin kunskap”, förklarar Lotta.

NO-projekt med studiehandledning på modersmålet

En väg som Bagarmossens skola prövar är att kombinera en ämnesundervisning som är orienterad mot svenska som andraspråk med stöd i modersmålet. Under hösten 2010 skedde detta i form av ett projekt där en tvåspråkig ämneskunnig lärare gick in och stöttade undervisningen i NO och matematik för de elever som talade tigrinja. Under hösten 2011 har projektet utökats till att även omfatta språken dari/farsi.

Eleverna deltar i den reguljära undervisningen åldersadekvat, med stöd från den tvåspråkiga ämnesläraren. Inledningsvis gör den tvåspråkiga läraren en bedömning av vad eleverna kan i respektive ämne i förhållande till kunskapskraven och

ålder. Utöver detta får eleverna själva skatta sin förförståelse utifrån viktiga ord och begrepp inom det aktuella arbetsområdet. När arbetsområdet är klart är målet att eleverna ska göra det ordinarie provet som följs av en ny skattning, för att se om deras kunskap har ökat. Både elever och den tvåspråkiga läraren skriver en loggbok under hela arbetsområdet, över vad som är lätt och svårt och om hur lärandemiljön fungerar.

Varje lektion förbereds av den tvåspråkiga läraren, för att eleverna ska få en förförståelse på modersmålet av vad klassen kommer att gå igenom. Efter lektionen har eleverna möjlighet att ställa frågor och diskutera lektionen med den tvåspråkiga läraren. Undervisningen bygger således på ett samarbete mellan klasslärare, reguljära ämneslärare och den tvåspråkiga ämnesläraren och resulterade under den första perioden i att elever ur samma språkgrupp nådde målen och fick goda betyg, berättar Lotta. ”Utan ämnesläraren som pratade modersmålet hade vi inte fått kunskap om att eleverna hade den förkunskap de hade”, bekräftar rektor Risto Viitanen.

Ambitionen på Bagarmossens skola är att dra nytta av lärdomarna från detta projekt genom att anställa ämneslärare som kan flera språk eller har kompetens i svenska som andraspråk, och som har kunskap om undervisning av nyanlända elever.

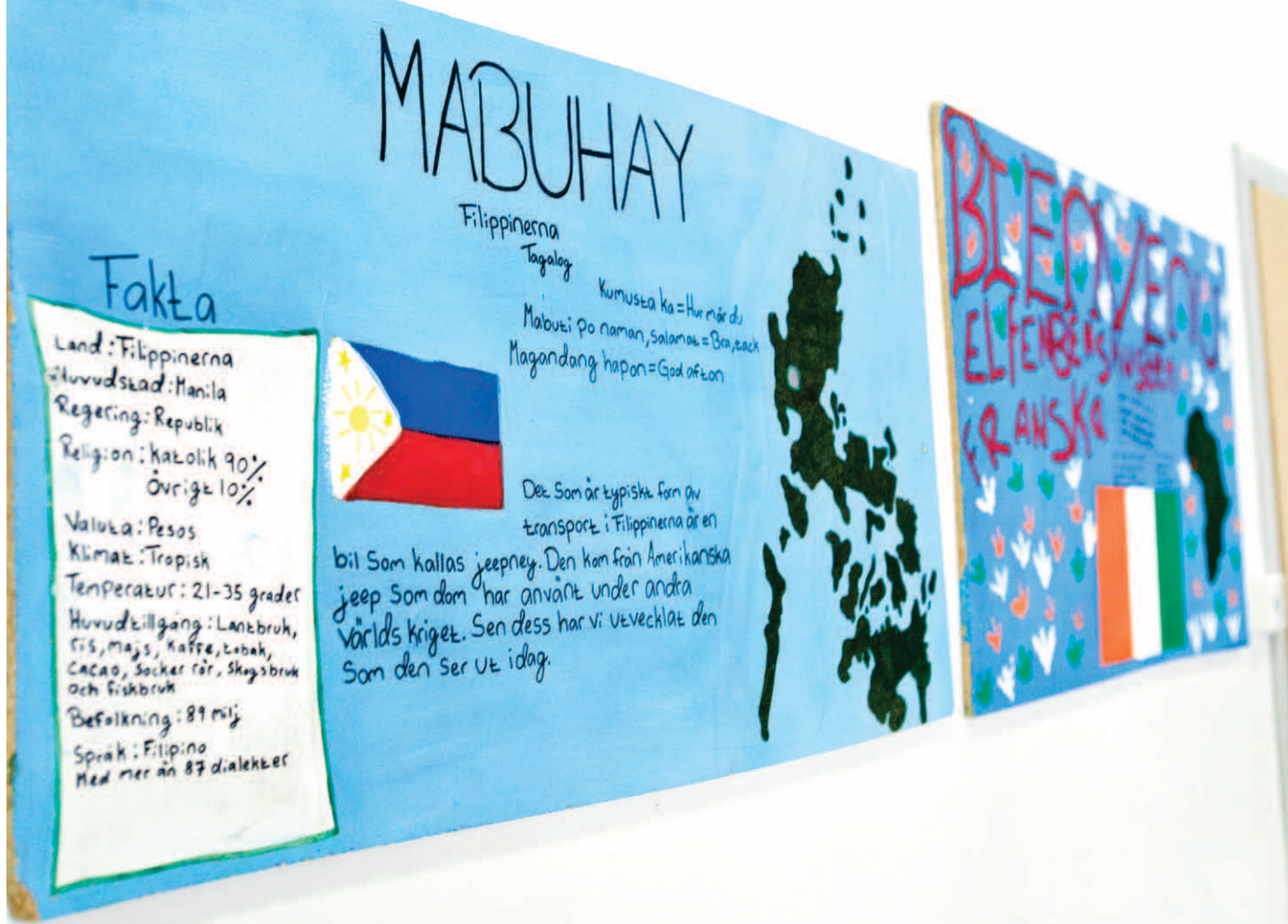
Vikten av åldersadekvat undervisning och höga förväntningar

Lotta berättar att eleverna läser mycket litteratur men betonar att denna alltid är åldersadekvat, om än på lätt svenska. För att få en bild av nyhetsläget använder hon tidningen Åtta sidor, som också kan bli utgångspunkt för elevuppgifter. Lotta tror att nyanlända elever som inte fullt ut behärskar svenska många gånger får läsa texter med ett för enkelt innehåll. Det finns, menar hon, alltför lite läromedel som fungerar ur ett andraspråksperspektiv för olika åldrar. Risken är att undervisningen som helhet inte möter de nyanlända eleverna på en adekvat kognitiv nivå.

Lotta menar att man måste ha höga förväntningar på elevernas kunskapsutveckling, ställa krav på lärare och hitta alternativa vägar att stötta eleverna på deras nivå.²⁴ Detta är särskilt viktigt för att eleverna ska rustas för att komma vidare i utbildningssystemet. ”Man ska utgå ifrån att de går på högstadiet och att de klarar

---

24. Bagarmossens skola erbjuder t.ex. engelska på nybörjarnivå för de elever som inte tidigare läst engelska.

av att vara på den akademiska nivå de befinner sig på, har möjlighet att komma vidare snabbt och klarar av att få betyg och förhoppningsvis komma in på ett program så snart som möjligt”, säger Lotta.

Studie- och yrkesvägledaren har en nyckelroll i detta sammanhang. Lotta berättar att studie- och yrkesvägledaren på Bagarmossens skola tidigt informerar både vårdnadshavare och elever för att de snabbt ska få kunskap om utbildningssystemet och framtida möjligheter. ”De har så lite tid på sig, de måste få den här informationen från studie- och yrkesvägledaren snabbt.”

Kontinuerlig uppföljning av elevernas kunskapsutveckling

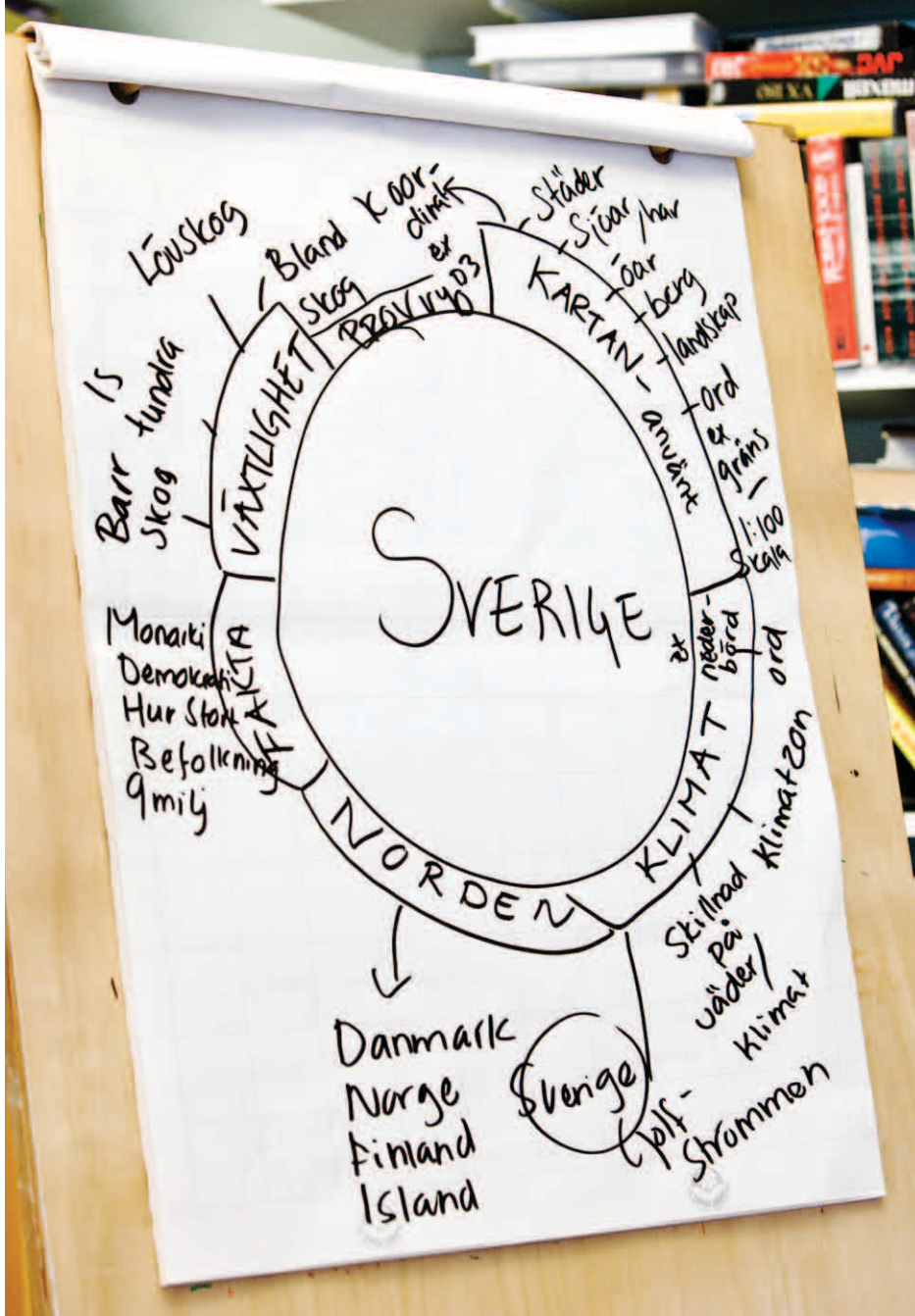
Utifrån kunskapskraven i kursplanerna och den pedagogiska planeringen, följs elevernas utveckling upp regelbundet och kontinuerligt. Lotta har enskilda uppföljningssamtal med eleverna varannan vecka, vilket ger henne en möjlighet att kommunicera med eleverna om deras kunskapsutveckling. Lotta ser det som en viktig uppgift att följa upp lärandet på en metakognitiv nivå: ”Det jag kan göra som mentor är att finnas där och plocka upp hos eleverna hur de känner /.../ stötta och utgå från det andra lärare har informerat om”.

Hon är noga med att betona vikten av att eleverna involveras i uppföljningen av sitt eget lärande – att de själva är medvetna om vad de kan, vad de behöver lära sig och hur de ska ta sig dit. Därför får eleverna utifrån målen göra en självskattning av var de befinner sig någonstans och vad de behöver bli bättre på, vilket sedan blir utgångspunkt för samtal med läraren och underlag till den individuella utvecklingsplanen. I utvecklingssamtalet stäms den övergripande kunskapsutvecklingen av med vårdnadshavarna, och eftersom eleverna har blivit vana att själva skatta sin egen utveckling har de möjlighet att uttrycka vad de själva ser att de behöver jobba vidare på. ”Det blir ett samtal som eleven själv kan vara med och föra”, säger Lotta. Eleven ska även välja något som de har gjort som de är stolta över och berätta varför det arbetet har gått så bra.

Lotta sammanfattar arbetsättet så här: ”Man sätter upp tydliga mål som man hela tiden stannar upp och utvärderar, och där samtalet är det viktigaste instrumentet av alla”.

Vikten av skolledningens involvering

Lotta berättar att hon tillsammans med skolledningen håller på att utarbeta ett policydokument för mottagning och introduktion av nyanlända elever – ”för att få ihop en röd tråd från förskoleklass till årskurs nio”. Att ledningen på skolan stöttar verksamheten och är engagerad i arbetet med nyanlända elever är en förutsättning, menar hon. ”Rektorn måste kunna de här frågorna, annars blir det nästan omöjligt att jobba.” Visar man från ledningens håll att det är ett viktigt arbete, höjs också statusen på arbetet.

"I början av ett tema har vi en brainstorm om vad vi kan om ett ämnet. Vi följer upp efter avslutat område med en sammanfattning av vår gemensamma kunskap" säger läraren Lotta.

På Bagarmossens skola har ledningen satsat på utbildning för lärarkåren i olika sätt att arbeta med språkutveckling. Ju mer kompetensutveckling med perspektiv på svenska som andraspråk och språkutveckling, desto mer engagerade blir även andra lärare som undervisar den här elevgruppen, tror Lotta.

Ett led i prioriteringen av elevgruppen är att se till att de rent fysiskt befinner sig mitt i verksamheten. Lotta berättar om placeringen av hennes klass på Bagarmossens skola: ”Förberedelseklassen är inte någon liten grupp borta i något hus eller flygel som jag tror att det har varit mycket förr. Den här gruppen ingår i ett arbetslag och är precis mitt i skolan. De är med i alla olika aktiviteter, elevråd, utflykter och utvecklingen av skolans likabehandlingsplan”.

Bagarmossens skolas starka sidor

Kombinationen av både ämnesbehörighet i SO och i svenska som andraspråk framhålls som den starkaste sidan i undervisningen av nyanlända elever på Bagarmossens skola. Rektor Risto Viitanen förklarar: ”Att ha en lärare med kompetens i SO och svenska som andraspråk samt ett genuint intresse – det är den största framgångsfaktorn”.

Sedan gäller det att utifrån denna kompetens arbeta systematiskt med kartläggning av förkunskaper och planering av lärandet, utifrån kursplanernas kunskapskrav som stäms av kontinuerligt i dialog med eleven. Det är ett arbetssätt som Lotta Ahlström menar ger goda förutsättningar för elevernas fortsatta kunskapsutveckling. Ett annat arbetssätt som visat sig framgångsrikt är att anställa tvåspråkiga ämneslärare som kan erbjuda studiehjälpen på modersmålet, vilket Bagarmossens skola har provat i ämnena NO och matematik.

Riisto Viitanen och Lotta Ahlström lyfter fram följande goda förutsättningar för utbildning av nyanlända elever.

På kommunnivå:

- Det finns en strategi för mottagande och introduktion av nyanlända elever.

På skolnivå:

- Skolledningen har kunskap om och prioriterar elevgruppen, bl.a. genom att satsa på bred kompetensutveckling och framtagande av riktlinjer för verksamheten.

- Nyanlända elever undervisas av tvåspråkiga ämneslärare eller ämneslärare som har kompetens i svenska som andraspråk samt svensk- och ämnesundervisning integreras genom t.ex. tekniken Reading to learn.
- Elevernas tidigare kunskap kartläggs, gärna i samarbete med modersmåls lärare som även deltar i planeringen av undervisningen.
- Eleverna har tillgång till en pedagogisk planering med tydliga kunskapsmål.
- Det sker en kontinuerlig uppföljning av elevens lärande utifrån uppställda mål, där eleven är en aktiv part.
- Åldersadekvat litteratur används och lärarna har höga förväntningar på elevernas kunskapsutveckling.
- Studie- och yrkesvägledare involveras tidigt, för att eleverna ska få kunskap om utbildningssystemet och framtida möjligheter.

Kronobergs län

DELL

Växjö kommun

REGIONALT SAMARBETE SOM GRUND FÖR UTVECKLING AV STUDIEHANDLEDNING PÅ MODERSMÅLET

Intervju med Madeleine Médoc, chef för mångfaldsenheten, Växjö kommun, och Karin Björkman, lärare i internationell klass, Östregårdsskolan, Växjö kommun.

Bakgrund

Växjö kommun har en central modell för mottagandet av nyanlända barn och ungdomar. Modellen innebär att eleverna främst introduceras till skolan genom internationella klasser.²⁵

Nyanlända familjer med barn i förskoleålder upp till årskurs nio tas emot av Madeleine Médoc på mångfaldsenheten. I ett första samtal med Madeleine får familjen en introduktion om skola och förskola, och möjlighet att berätta om barnets skolgång och familjens situation. Informationen, som alltid översätts av en tolk, omfattar även specifikt vad det innebär att läsa svenska som andraspråk. Vårdnadshavarna informeras om möjligheten att placera barnen i de internationella klasserna, vilket den övervägande majoriteten väljer att göra. Varje år går ungefär 150 elever i de tidigare elva och numera sex, internationella klasserna från årskurs ett till nio, som kommunens politiker valt att placera på ett antal skolor runt om i Växjö. Det finns även beredskap för att meddela skolköterska och kurator på den mottagande skolan om det finns behov av den typen av stöd.

Madeleine beskriver sin roll i mottagandet: ”Min uppgift är att få dem att känna sig välkomna här. Man kan säga att jag utgår från det som står i Skolverkets Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever.²⁶ De allmänna råden är egentligen vår bibel. Sedan försöker jag att ge en personlig prägel på det. Försöker se att man har fått en möjlighet att börja förstå hur skolan och förskolan fungerar”.

---

25. Se Ordlista.

26. Se Skolverkets *Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever* (2008).

Språkverkstäder och tidsbegränsning i internationell klass

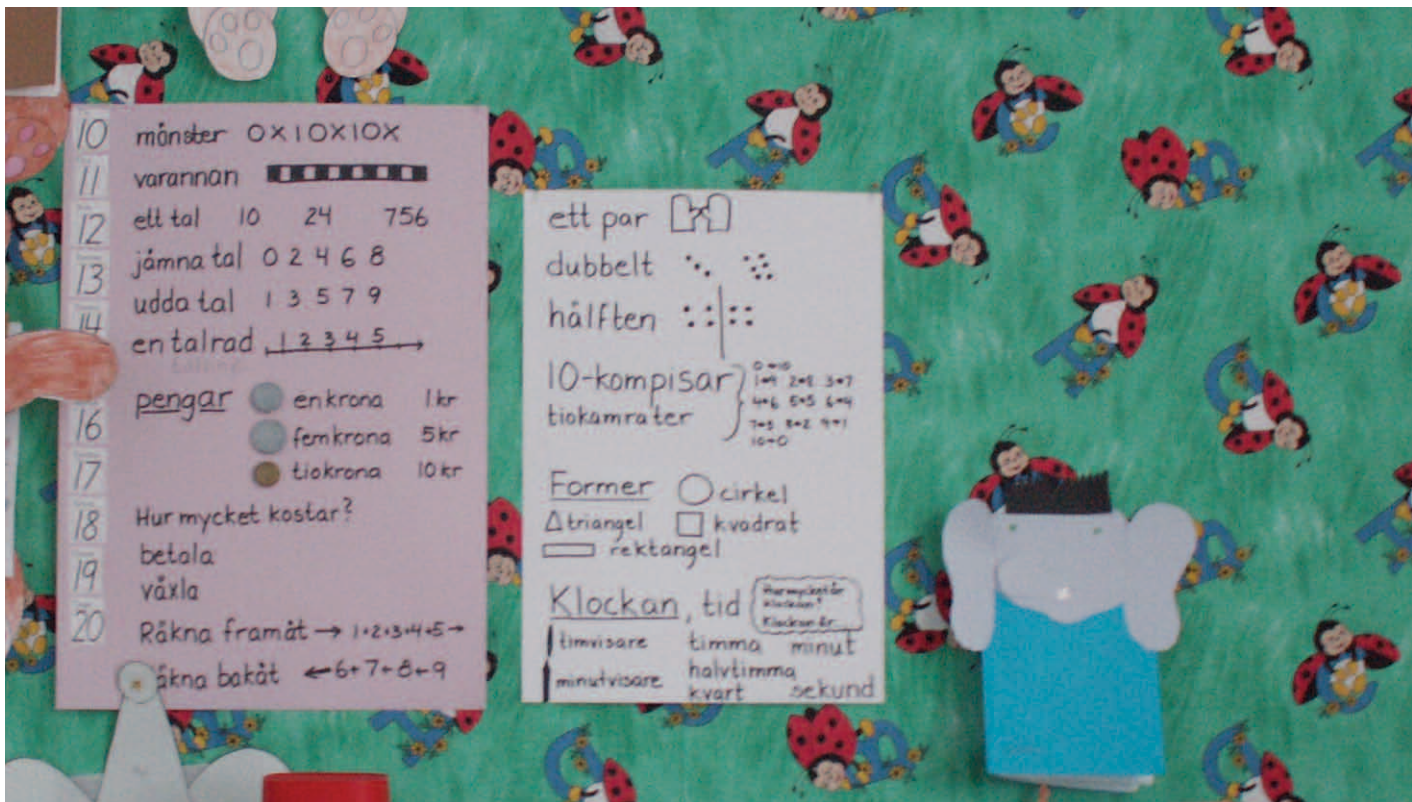
En viktig princip i organisationen för de internationella klasserna är att tiden begränsats till ett år, vilket också är den tid som rambudgeten för verksamheten täcker. Det finns viss flexibilitet i denna tidsram beroende på individens förutsättningar. Elever med god skolbakgrund kan slussas ut snabbare och elever kan också få stanna längre tid i den internationella klassen om de behöver det, så länge rektorn godkänner detta. Madeleine berättar att kommunen tidigare hade en ramtid som sträckte sig från ett till två år i internationell klass för elever som inte var alfabetiserade, men då blev de flesta eleverna kvar i två år. Därför beslutade politikerna i kommunen att det var nödvändigt att strama upp tiden i den internationella klassen. Kommunen fattade även ett inriktningsbeslut om att lärarna i de internationella klasserna ska vara utbildade i svenska som andraspråk.

Madeleine berättar att vårdnadshavarna ofta vill att tiden i internationell klass ska vara kortare än den är. Synsättet krockar ibland med lärarnas, som i sin tur inte alltid anser att eleverna är redo att gå över till reguljär klass efter ett år. Madeleine ser det som sin uppgift att plantera resonemanget bakom tidsramen för de internationella klasserna i det första mötet med familjen. Året efter internationell klass får eleverna en och en halv elevpeng för att täcka eventuella extra resurser de kan vara i behov av. År två måste skolorna också erbjuda en språkverkstad, en fysisk plats med lärare i svenska som andraspråk och kvalificerade studiehandledare, där eleverna kan få stöd i de olika ämnena utifrån sina individuella behov. Lärare från språkverkstäderna är delaktiga i upprättandet av elevens individuella utvecklingsplan (IUP) och deltar vid behov på föräldramöten och utvecklingssamtal.

Strategier för utslussning

Elever i internationell klass har alltid en klasstillhörighet i en reguljär klass på skolan och de allra flesta elever blir också kvar på den skola där de gått i internationell klass. Efter sex till tio veckor, beroende på hur eleven mår och hur det går i klassen, skolas eleven ut till sin reguljära klass för att delta i undervisningen. Praxis kring hur och i vilka ämnen eleven slussas ut i varierar från skola till skola.

På Östregårdsskolan deltar eleverna en dag i veckan i den reguljära klassen, den dag då klassen har många praktiska ämnen. Läraren Karin Björkman påpekar

Matematikbegrepp i Östregårdsskolans Internationella klass

att det även är möjligt att läsa ämnen som eleven är stark i tillsammans med sin reguljära klass, t.ex. engelska. På kommunnivå är förhoppningen att utslussningen framöver i högre utsträckning just kommer att utgå från elevens starka ämnen.

Karin berättar att hon och hennes kollegor gör performansanalyser på sina elever vid flera tillfällen under året och alltid inför utslussning, för att mottagande lärare ska veta hur långt eleverna har kommit i sin andraspråksutveckling. Handlar det om elever som inte kan skriva så mycket, får de tala istället och spelas in. Karin menar att performansanalys är ett bra bedömningsinstrument, eftersom det på ett mer djupgående sätt ger en bild av elevens andraspråksnivå. Det är annars lätt att luras av att en elev har ett bra yttflyt”, förklarar Karin. ”Man tror att de förstår bara för att de kan göra sig förstådda.”

Karin uttrycker önskemål om att det inom de internationella klasslärartjänsterna skulle finnas utrymme att stötta eleverna i svenska som andraspråk när de går över till reguljära klasser. De skulle också kunna handleda de mottagande lärarna, för att ytterligare underlätta övergången.

Regional samverkan kring studiehandledning

På regional nivå finns ett nätverk av rektorer och chefer från samtliga åtta kommuner i Kronoberg som genom digitala mötesplatser, diskuterar aktuella frågor om nyanlända, modersmålsundervisning och studiehandledning. ”Det är jättevärdefullt. Vi får tips och idéer av varandra”, berättar Madeleine. En kartläggning av mottagandet och introduktionen av barn och ungdomar i Kronobergs län har genomförts och ligger till grund för utvecklingsarbetet. En fråga som mångfaldsenheten i Växjö driver inom både de kommunala och regionala nätverken är vikten av studiehandledning på modersmålet för nyanlända elever.

Arbetet har gett resultat; sedan hösten 2010 finns ett regionalt projekt i Kronobergs län, SAMI, som finansieras av medel från Migrationsverket och drivs av Madeleine Médoc och Inger Bergendorff i Växjö kommun. Projektet handlar om metodutveckling av studiehandledning på modersmålet/skolspråket i ämnet matematik och syftar till att tydligare definiera studiehandledning och ta fram material till stöd för såväl rektorer och ämneslärare som studiehandledare. Ämnet matematik valdes därför att många nyanlända elever har matematikkunskaper med sig, och dessutom finns det välutvecklade flerspråkiga verktyg att tillgå i ämnet. Madeleine berättar att en utgångspunkt för projektet har varit att lärdomar som görs när det gäller studiehandledning i matematik kan generaliseras till andra skolämnen. Regionalt organiseras projektet genom nätverk för rektorer, deltagande lärare och studiehandledare. Tillsammans följer nätverket utvecklingsarbetet, genom regelbundna träffar och löpande dokumentation, med utgångspunkt i den egna kommunen.

Genom projektet har Inger och Madeleine tillsammans med studiehandledare och ämneslärare provat olika metoder för studiehandledning i olika lärandemiljöer, riktade till målgruppen elever i åldrarna 12–19 år. Det är främst elever med

► SAMI, ett regionalt projekt drivs av Madeleine Médoc och Inger Bergendorff.

somaliska och arabiska som studeras, eftersom flest nyanlända finns inom dessa språkgrupper. Som ett resultat av projektet har arbetsmaterial för dokumentation av studiehandledning i matematik tagits fram. Projektet avslutas sommaren 2012 med att lärdomar och erfarenheter redovisas i form av ett stödmaterial.

Ett annat utvecklingsarbete som diskuteras regionalt är att utveckla studiehandledning och modersmålsundervisning på distans i länet, för att därmed utöka utbudet i de mindre kommunerna. Redan nu finns möjligheter att i viss mån dela på modersmålslärares tjänster i länet, för att fler kommuner ska ha möjlighet att erbjuda modersmålsundervisning och studiehandledning.

Mångfaldsenhetens starka sidor

Madeleine menar att en av kommunens starka sidor är att det finns en reglerad och genomtänkt modell för internationella klasser som bemannas av välutbildad personal. Det finns även en central funktion som gör att mottagningen fungerar effektivt och att sakkompetens finns att tillgå. En viktig förutsättning för arbetet, menar Madeleine, är att politikerna har visat engagemang för frågor om nyanlända elever och satsat pengar på verksamheten. Madeleine påpekar även att arbetet har gett betygsmissiga resultat. Regional samverkan om utvecklingsområden som studiehandledning och modersmålsundervisning fungerar även som en viktig drivkraft för arbetet med elevgruppen.

Madeleine och Karin lyfter fram följande goda förutsättningar för utbildningen av nyanlända elever.

På kommunnivå:

- Kommunen kan hämta kraft och idéer ur regional samverkan om nyanlända elever, t.ex. i metodutveckling av studiehandledning på modersmålet.
- Kommunens politiker ger stöd till arbetet med nyanlända elevers introduktion.
- En central funktion samordnar mottagandet och samlar sakkompetens på området.
- Tidsramen för internationella klasser är reglerad och övergång till reguljär klass kompletteras med stöd i form av språkverkstäder och förstärkta resurser.

På skolnivå:

- Internationella klasser och språkverkstäder bemannas av kvalificerade studiehandledare och lärare i svenska som andraspråk.
- Det finns kompetens att genomföra performansanalys för att bedöma elevers språkutveckling.

Linköpings kommun

KARTLÄGGNING AV TIDIGARE KUNSKAPER, INTEGRERAD ÄMNES- OCH SPRÅKUNDERVISNING OCH BRED KOMPETENSUTVECKLING

Intervju med Snezana Arsenovic-Nero, verksamhetschef, sektionen för resurs- och stödverksamhet – området flerspråkighet i Linköpings kommun, Svjetlana Cvijetic, lärare i internationell klass, Skäggetorpsskolan, Linköpings kommun samt Stina Ardenfors och Fredrik Sandberg, lärare i internationell klass, Ånestadsskolan, Linköping kommun.

Bakgrund

Nyanlända grundskoleelever som kommer till Linköping tas emot centralt av verksamhetschefen Snezana Nero, vid sektionen för resurs- och stödverksamhet – området flerspråkighet i kommunen. Snezana träffar den nyanlända familjen för ett första samtal om det aktuella barnets bakgrund och tidigare skolgång; här startar den första kartläggningen som sedan fördjupas när eleven skolplacerats.

En mottagande skolsköterska håller därefter i ett hälsosamtal med barnet. För att underlätta för familjer med barn i olika åldrar sker även en samordning med barnomsorgen och gymnasieenheten. Ungdomar i gymnasieåldern skrivs in av ansvarig kurator medan vårdnadshavare med barn i förskoleåldern får hjälp av modersmålspedagoger²⁷ med anmälan till och information om barnomsorg, vilket därefter övergår i ett inskolningsstöd.

Snezana berättar att målet med samordningen är att skapa ”en röd tråd i mottagandet från barnomsorg upp till gymnasiet”. Det ska vara lätt för familjerna att få kontakt med ansvariga och som ett led i detta är mottagningen placerad centralt i Linköping. Informationen från det första mötet med eleven nedtecknas på ett elevkort som skickas vidare till aktuella rektorer, tillsammans med information från hälsosamtalet som förmedlas direkt till ansvarig skolsköterska. Vid skolplacering följer kommunen närhetsprincipen.

---

27. Linköpings kommun använder begreppet modersmålspedagoger för de personer som ger modersmålsstöd i förskolor/förskoleklasser.

Verksamhetschef Snezana Arsenovic-Nero

De allra flesta nyanlända elever placeras inledningsvis i de internationella klasser som finns på ett tiotal skolor i Linköping för elever i årskurs ett till nio.²⁸ Men beroende på elevernas förkunskaper, förmågor och mottagande lärares kompetens att ta emot nyanlända elever, finns även möjlighet att börja i en reguljär klass.

Kommunen är i startgroparna för att utveckla kartläggningen av nyanlända elever enligt Skolverkets Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever och förhoppningen är att det individuella behovet ska bli ännu mer styrande för placeringen i framtiden.

Internationella klasser

Den bakomliggande tanken med internationella klasser är att eleverna ska få möjlighet att landa i en mindre grupp som leds av lärare som har kunskap om nyanlända elever och om vad det innebär att lära ett andraspråk och att lära kunskaper på ett andraspråk. Verksamhetschefen Snezana hänvisar till forskning som visar att eleverna behöver rika möjligheter att få använda det nya språket. Hon menar att eleverna ofta ges större talutrymme och möjlighet att pröva det nya språket i förhållande till olika ämnen i en internationell klass än i en klass med många elever som kanske är på en helt annan språklig nivå.

Samtidigt önskar hon att elever i internationella klasser skulle få en närmare koppling till reguljära klasser. ”Egentligen”, förklarar Snezana, ”skulle jag vilja vända på det hela. Att man placerar eleverna i klassen så att övriga ämneslärare ansvarar för elevens kunskapsutveckling och att den internationella klassen finns där som stöd. Så att det inte blir utslussning till reguljär klass, utan att de slussas ut i interna-

---

28. De internationella klasserna betraktas som en särskild undervisningsgrupp, och placeringen är därmed kopplad till ett åtgärdsprogram som ansvarig rektor upptecknar.

tionella klasser när de behöver det”. Om arbetssättet förändras i reguljära klasser och lärare har kompetens att bemöta och undervisa nyanlända elever, skulle alla lärare ta mer ansvar för samtliga elever på skolan. Idag kan utslussningen bromsas av att mottagande lärare förväntar sig en ”färdig produkt” som kan jämföras med en svensk elev som gått alla år i svensk skola från förskolan och uppåt.

Läraren Stina Ardenfors på Ånestadsskolan känner igen svårigheterna kopplade till överlämning men resonerar på följande sätt: ”Det står ju väldigt tydligt i de allmänna råden för utbildning av nyanlända elever att man ska fokusera på elevernas styrkor istället för deras svagheter. Det har vi försökt att framhålla”.

Satsning på kartläggning av tidigare kunskaper

Linköpings kommun har satsat på att ta fram ett fördjupat material som kan användas för att kartlägga nyanlända elevers medhavda kunskaper, en satsning som både lärarna och verksamhetschefen välkomnar. För detta ändamål har sektionen för resurs- och stödverksamhet – området flerspråkighet fått medel från kommunalt håll och anställt Anniqa Sandell Ring som pedagogisk ledare. Anniqa Sandell Ring arbetar även deltid på Nationellt centrum för svenska som andraspråk, där hon har ett särskilt ansvar för kompetensutveckling av lärare som arbetar med nyanlända elever.

Anniqa har i Linköpings kommun arbetat fram kartläggningsmaterialet tillsammans med ett antal lärare som arbetar i internationell klass, med intentionen att följa de allmänna råden om kartläggning av nyanlända elever.²⁹ Verksamhetschefen Snezana betonar att det inte är fråga om något testmaterial eller någon snabblösning, utan kartläggningen måste få ta tid och genomföras både via samtal och i ett undervisningssammanhang. När en elev kommer till en internationell klass ska läraren tillsammans med modersmålsläraren, kunna använda materialet för att identifiera var eleven befinner sig och därmed kunna bygga vidare på det kartläggningen visar. Elevens intressen, erfarenheter, förmågor och kunskaper, men även hur elevens lärt tidigare ska omfattas av kartläggningen.

I skrivande stund pågår arbetet med materialet som beräknas vara klart under hösten 2011. Därefter behöver ett viktigt implementeringsarbete ta vid, poängterar

---

29. Man vill också kartlägga flerspråkiga elever generellt, vilket Skolinspektionen påpekar vikten av i sina rapporter om flerspråkiga elever.

Snezana. Där vill hon se att ett stödteam med behöriga ämneslärare med kompetens i svenska som andraspråk stöttar och handleder lärare och modersmålslärare under kartläggningsskedet. De intervjuade lärarna menar att materialet med fördel kan användas regelbundet. Det gäller inte minst i övergången till reguljär klass, påpekar Skäggetorpsskolans lärare Svjetlana. ”Då kan man tydligt visa vad eleven kan. Så här har vi jobbat med eleven.”

Successiv utslussning med fokus på starka ämnen

Intentionen är att internationell klass ”ska vara en språngbräda in i reguljär verksamhet” poängterar Snezana. Den internationella klassen ska erbjuda samma undervisning som den reguljära, och eleven ska kunna delta i vissa ämnen i den reguljära klassen utifrån sina förutsättningar och behov. Eleverna stannar ofta kvar på samma skola där de gått i internationell klass, men det är upp till vårdnadshavarna att avgöra. Utslussningen sker utifrån vad kartläggningen har visat och eleven är delaktig i planeringen, får uttrycka egna tankar och önskemål för att skolgången ska bli så bra som möjligt och inte alltför splittrad.

Att utslussningen sker just i de ämnen som kartläggningen visat vara elevens starka ämnen underlättar processen, menar både Snezana och lärarna på Ånestads- och Skäggetorpsskolan. Stina, lärare på Ånestadsskolan, förklarar: ”Det har vi jobbat med mer och mer de senaste åren. Att man ska kunna slussas ut i några ämnen, de ämnen som man är starkast i och som man bedöms ha bäst förutsättningar att kunna följa undervisningen i”. Fredrik, även han lärare på Ånestadsskolan, tillägger: ”Jag vet att det har diskuterats mycket att de kan komma ut i praktiska ämnen – som om det vore lätt? Så är det ju inte. Idrott kan till exempel vara ett ganska känsligt ämne med tanke på situationen före och efter själva idrottslektionen. Och det är inte alls säkert att eleven har deltagit i idrott tidigare”. Därför måste kartläggningen och elevens egen vilja styra vilka ämnen eleven slussas ut i, men återigen spelar även lärarnas kompetens att bemöta eleven i de olika ämnena in, tillägger lärarna.

Tidsramen för den internationella klassen är satt till ett år, men verksamhetschefen Snezana tillägger att det inte går att vara för kategorisk när det gäller tiden för övergången till den reguljära klassen. Vissa elever kan gå ut tidigare medan andra, av olika skäl, kan behöva längre tid i den internationella klassen. Det är en bild som också bekräftas av lärarna på Skäggetorpsskolan och Ånestadsskolan. Utgångs-

punkten är alltid elevens behov, betonar läraren Svjetlana på Skäggetorpsskolan. När eleverna har fått grunderna i svenska, ett vardagsrelaterat och ett kunskapsrelaterat språk i förhållande till olika ämnen, är de redo att gå över till den reguljära klassen. Stannar eleven längre än ett år måste man verkligen tänka igenom vad som ska satsas på. Elevens åtgärdsprogram ska då utvärderas och skrivas om. ”Vid ett år kan eleven inte gå kvar per automatik. Det måste finnas ett skäl”, berättar Fredrik, lärare på Ånestadsskolan. ”Det är ganska mycket så vi tänker kring utslussningen. Man vill se att de utvecklas hela tiden och märker man att eleven börjar stanna av lite i sin utveckling då brukar de ibland vara redo för att börja gå ut i klass. De ska ju utmanas hela tiden”, fyller Stina i.

Den successiva utslussningen gör att det inte blir ett drastiskt avslut i den internationella klassen. Läraren i den internationella klassen kan t.ex. fortfarande ha ansvar för utvecklingssamtal, men med deltagande från den mottagande läraren, berättar Stina och Fredrik. Kommande läsår kommer lärarna i de internationella klasserna på Ånestadsskolan dessutom att kunna gå ut lite i de reguljära klasserna för att stötta eleverna och lärarna i svenska som andraspråk. Stina och Fredrik betonar att ju mer tid som läggs ner på utslussningen, desto bättre går den ofta; mottagande lärare lär känna eleven och hinner förbereda övergången.

På Skäggetorpsskolan brukar de reguljära lärarna och de internationella klasslärarna stämma av varje vecka hur det går för eleven och hur eleven själv tycker att det fungerar i den reguljära klassen. Svjetlana beskriver: ”Det är finessen, att hitta läget när läraren känner sig nöjd och redo att möta eleven och eleven känner sig redo att möta läraren. Då är det dags för utslussningen”. Svjetlana tycker att förutsättningar för en lyckad utslussning är en gedigen kartläggning av elevens kunskaper samt en plan på kort och lång sikt som förankras hos både vårdnadshavare och elever.

Tid för måluppfyllelse och språkverkstäder

En annan viktig anledning till att övergången fungerar väl är att det på Skäggetorpsskolan finns avsatt tid för måluppfyllelse (TFM), en timme varje dag på schemat. Under en till två pass i veckan har eleverna möjlighet att komma tillbaka till sin internationella klass och få stöttning i olika ämnen utifrån gruppens behov. Detta gäller elever som är ute på heltid i reguljär klass. Tiden innebär inte bara att eleverna får stöd i ämnen eller med studieteknik, utan att de också får en trygghet i att veta att de kan komma tillbaka till gruppen.

Ett antal skolor underlättar även övergången till reguljär klass genom att erbjuda språkverkstäder som bemannas av modersmåls lärare med ämneskompetens. Genom verkstäderna ska eleverna få individuellt stöd via modersmålet i olika ämnen efter att de lämnat den internationella klassen.

Studiehandledning och modersmålsundervisning

Så snart eleven har fått plats i internationell klass tar Snezana kontakt med rektorn för modersmålsundervisningen som finns vid den centrala sektionen för resurs- och stödverksamhet i kommunen, för att eleven ska bli tilldelad en lärare som på modersmålet kan vara behjälplig vid mottagandet i den internationella klassen. Samma lärare kan sedan ge studiehandledning, vilket skapar en kontinuitet i skolintroduktionen, berättar Snezana.

Stina Ardenfors på Ånestadsskolan berättar att hon hellre använder modersmåls lärare i samtal med vårdnadshavare än tolk, eftersom modersmåls lärarna är pedagoger och dessutom känner eleven. ”De fungerar som länken mellan vårdnadshavare och skola”, berättar Stina. På utvecklingsamtal är modersmåls lärare också med och kan bidra med sina synpunkter på elevens utveckling. Modersmåls lärarna används även för att fånga elevernas tidigare kunskaper och bedöma deras progression. Svjetlana framhåller att elever som är hämmade på svenska måste få möjlighet att visa sina kunskaper på sitt modersmål. Möjligheter att t.ex. skriva prov på sitt modersmål skulle kunna utökas, menar hon, men det kräver tid för planering mellan klasslärare och modersmåls lärare.

Nyanlända elever tilldelas i regel 40 minuters studiehandledning i veckan, men ofta blir det mer tid i de större språken, om det finns fler elever med samma språk på skolan. Studiehandledning kan ske både i grupp och inne i klassrummet. Detta är en hjälp skolorna erbjuds från centralt håll i kommunen, som valt att avsätta öronmärkta pengar för studiehandledning både före och efter tiden i internationell klass. Om eleven placeras direkt i en reguljär klass är det däremot upp till varje enskild rektor att finansiera studiehandledning. Snezana berättar: ”Nu är det ett tryck på att varje skola medvetet ska ansöka om studiehandledning. Sedan återstår att arbeta kring hur studiehandledningstimmarna ska användas och vad som är viktigast att fokusera på”.

Undervisningen i internationell klass årskurs 3–6 på Ånestadsskolan

INTEGRERAD SPRÅK- OCH ÄMNESUNDERVISNING

På Ånestadsskolan är Stina Ardenfors och Fredrik Sandberg ansvariga för den internationella klassen med elever i årskurs tre till sex. Stina och Fredrik har arbetat tillsammans på en annan skola, varifrån de tagit med sig tankar om strukturer och rutiner som de vidareutvecklat i sina nuvarande tjänster.

En grundpelare i undervisningen i den internationella klassen är att den ska omfatta alla ämnen, vilket möjliggörs genom temaläsning, ett integrerat perspektiv på svenska som andraspråk och ett nära samarbete med modersmåls lärare. ”Svenska som andraspråk är grunden, men sedan läser vi de olika ämnena också. Meningen är att de även ska utvecklas ämnesmässigt”, förklarar Stina. ”Både få lära sig nytt men också få de svenska orden för sådant som de redan kan”.

Undervisningen ska i möjligaste mån hållas av behöriga ämneslärare, vilket lärarna ser som en nödvändighet. Fredrik och Stina har själva, förutom sin utbildning i svenska som andraspråk, olika inriktningar på sina grundskollärautbildningar, en SV/SO 1–7 och den andra Ma/NO 1–7. ”Dessa elever behöver samma kvalitet som andra elever och det är därför bra att lärare får ha de ämnen som de är behöriga i, inte att vi ska fixa och trixa”, säger Stina. Lärarna betonar att eleverna inte hinner vänta med ämnesundervisningen till dess de gått färdigt i den internationella klassen, och framhåller att nyanlända har lika stor rätt som övriga elever i grundskolan att få undervisning i alla ämnen med stöttning av kompetenta språk- och ämneslärare och av personal som talar elevens modersmål.

GENRER I ÄMNESUNDERVISNINGEN

Det senaste året har den internationella klassen bland annat läst två teman: ”Kretsar kring el” och ”Från frö till frö”. Stina och Fredrik har utgått från NTA-materialet (”Naturvetenskap och teknik för alla”³⁰) som de anpassat genom att ”fundera på vilka svenska som andraspråkliga moment vi kan väva in i det här NO-materialet” som Stina själv förklarar det.

Klassen har arbetat med olika genrer parallellt med ämnesundervisningen. I temat ”Kretsar kring el”, har fokus till exempel varit på hur en laborationsrapport ska utformas, hur en hypotes ställs upp och hur en slutsats dras, berättar Fredrik. Bedömningsunderlaget blev att eleverna skulle tillverka en ficklampa och utforma en laborationsrapport. I ”Från frö till frö” handlade materialet mycket om instruktioner, och då försökte lärarna väva in undervisning om vilka språkliga drag som är specifika för genren instruktion.

PLANERING OCH GENOMGÅNG MED MODERSMÅLSLÄRARE

Planeringen inför lektionerna är en förutsättning för att undervisningen ska hålla god kvalitet, menar lärarna. Det handlar om att fundera över hur genomgången ska ske, vilka språkliga moment som är lämpliga att ta upp i ett visst ämnesområde och vilka svåra kognitiva moment som finns. Stina och Fredrik berättar att varje nytt arbetsområde i SO eller NO utgår från var eleverna befinner sig kunskapsmässigt. ”Då väljer vi nästan alltid att ha en öppen fråga om man har en introduktion: Vad vet ni om växter och vad vill ni veta?”

---

30. NTA (Naturvetenskap och teknik för alla) är ett koncept för skolutveckling för förskolan och grundskolan, med inriktning på biologi, fysik, kemi, teknik och matematik. Se www.nta.kva.se.

Lärarna ser till att lägga genomgången av ett nytt område när det kommer en modersmållärare till klassen. Genom modersmålläraren har ämneslärarna en dialog med eleverna och försöker få ut vad de vet om ämnet och vilket språk de använder i förhållande till ämnet på sitt modersmål. ”Eleverna får skriva vad de kan om olika teman på sitt modersmål och sedan tittar vi på det tillsammans med modersmålläraren”, berättar Fredrik. Just samarbetet med modersmållärare beskriver Stina och Fredrik som avgörande för att lyckas med ämnesundervisningen i den internationella klassen.

En annan del av planeringen inför en lektion är att fundera över hur gruppen ska delas in, vilket ibland sker utifrån språkgrupper när modersmållärare är med och ibland utifrån kunskapsnivå. ”Vi har inte någon fast gruppindelning, även om de ligger på olika nivåer i ämnena. Vi försöker se vad eleverna är bra på och vilken grupp som passar bäst”, berättar Stina och Fredrik.

HÖGA FÖRVÄNTNINGAR OCH HÖG MOTIVATION

Lärarna upplever att eleverna blir mycket mer motiverade när de får arbeta med olika ämnen. En integrerad språk- och ämnesundervisning ger alla elever en möjlighet att utvecklas, oavsett vilken nivå de är på i svenska, menar Stina och Fredrik. De ser även att elevernas självförtroende höjs genom att de får bekräftelse av andra elever och lärare på vad de kan. Dessutom märker Stina och Fredrik att eleverna känner igen ämnena och didaktiken, t.ex. undersökande verksamhet när de kommer ut i reguljär klass.

Lärarna förklarar att det handlar om att ha höga förväntningar. ”Att man vågar prova och att man inte redan innan tänker att det här klarar inte den här eleven. Utan att man istället tänker ’Ja men visst, den här eleven kan vara med på det här’. Det är avgörande för att lyckas med undervisningen”, menar Stina. Det handlar också om att ”inte haka upp sig på att vi inte talar samma språk, att inte se det som ett hinder. Då får man överbygga det till exempel genom att ha en modersmållärare med i klassrummet”, säger Stina.

Undervisningen i internationell klass årskurs 7–9 på Skäggetorpsskolan

INDIVIDUELL PLANERING OCH TYDLIGA KUNSKAPSMÅL

På Skäggetorpsskolan är Svjetlana Cvijetic lärare i den internationella klassen för elever i årskurs sju till nio på fortsättningsnivå. Nyanlända elever delas in i olika grupper beroende på tidigare skolbakgrund och tid i Sverige. Detta läsår finns fyra grupper: en för rena nybörjare i svenska och tre fortsättningsgrupper. Grupperingarna ses över varje läsår för att eleverna ska få ut så mycket som möjligt och läsa med elever på samma nivå och ålder, berättar Svjetlana.³¹

När en elev kommer ny till klassen har läraren två-tre veckor på sig att kartlägga vilka grundläggande kunskaper eleven har och avgöra nivå samt vilka ämnen eleven kan gå ut i. ”Det är viktigt att kartlägga elevernas förkunskaper och skolbakgrund och se eleven i sin helhet”, betonar Svjetlana. Kartläggningen blir utgångspunkt för en individuell planering på kort och lång sikt. Den långsiktiga planen utgår från elevens bakgrund, ålder, förutsättningar och studieplaner. På kort sikt handlar planen om att eleven ska få lära sig så mycket som möjligt av språket genom undervisning i svenska som andraspråk i olika ämnen.

En pedagogisk planering skrivs i alla ämnen som också förs in i den individuella utvecklingsplanen. Att eleverna får del av den pedagogiska planeringen med uppskrivna mål och kunskapskrav, är viktigt för att de ska veta vad som gäller, menar Svjetlana. ”Den pedagogiska planeringen är ett viktigt instrument för att eleven ska få en struktur på lärandet”. Hon förklarar att målen är tagna från kursplanerna, men att undervisningen är anpassad efter elevernas nivå. ”Vi har samma mål och områden, men anpassar undervisningen så att man jobbar mer språkmedvetet och inte har några strikta gränser mellan ämnena.”

MED SIKTE PÅ BEHÖRIGHET

Alla elever läser alla ämnen, vilket Svjetlana menar är en förutsättning för att de ska lyckas. Man behöver förbereda nyanlända högstadiel elever för kommande studier genom att satsa på att de får så många betyg som möjligt. ”Det är oerhört viktigt från första början, från dag ett, att de läser alla ämnen. Och det kan de. De är så nyfikna och har så mycket vilja och visioner att man nästan översvämmas av frågor”, berättar Svjetlana.

---

31. Se Skolverkets referensmaterial *Att undervisa elever med svenska som andraspråk* s. 61–66 (2001).

Svjetlana själv undervisar i de ämnen hon är behörig i: matematik, NO och svenska som andraspråk. För de andra ämnena kopplas behöriga ämneslärare in. Svjetlana understryker vikten av att det är just behöriga ämneslärare som håller i undervisningen, för att undervisningen ska hålla god kvalitet.

Skolan erbjuder intensiva kurser i praktisk-estetiska ämnen som eleverna har möjlighet att läsa samtidigt som de andra ämnena. Svjetlana berättar att eleverna läser in högstadiets ämnen i bild, slöjd, idrott, musik och hemkunskap på bara ett eller två år. Hon förklarar varför det är så bråttom – elevernas möjligheter att få betyg i de praktisk-estetiska ämnena på gymnasiet är begränsade och de måste därför passa på att få behörighet i dessa ämnen medan tid är.³² Eleverna har då möjlighet att jobba med dessa ämnen under andra lektioner. Behöver eleven betyg i hemkunskap berättar Svjetlana att de t.ex. kan jobba med att läsa recept och instruktioner på lektionen i svenska som andraspråk, att räkna ut proportioner för olika recept på matematiken, jobba med näringsämnen på biologin osv.

---

32. Inom ramen för ett introduktionsprogram på gymnasiet kan eleven läsa praktisk-estetiska ämnen, men inte inom de nationella programmen.

Detta arbetssätt kräver planering och samarbete mellan ämneslärarna och lärarna i den internationella klassen. ”Läraren i svenska som andraspråk tar sin del, matematikläraren sin del, hemkunskapslärare tar sin del”, förklarar Svjetlana. Det kan också bli aktuellt att erbjuda ett extraår för att eleven ska hinna bli behörig till gymnasiet. ”De flesta, om de har motivation och får rätt stöttning, lyckas och vi har sett till att de får mer tid för att hinna ikapp”, berättar hon.

En annan viktig del i förberedelsen inför kommande studier är att förklara utbildningssystemet för eleverna. Svjetlana berättar att hon jobbar mycket med att förklara skolsystemet och se till att eleverna är medvetna om vad som krävs framöver. ”Eleverna har ofta stora planer, de vet ofta vad de vill och vi brukar ta upp vad de drömmer om/ /men de behöver också veta vad som krävs, hur ska jag nå dit, att få rätt redskap för att nå målen”, säger Svjetlana. Här har studie- och yrkesvägledaren en viktig roll att fylla.

GENREPEDAGOGIK OCH SVANO/SVASO

För att eleverna inte ska halka efter i ämnena vävs ämnesundervisningen ihop med svenska som andraspråk. Svjetlana berättar att hon utgår från genrepdagogen när hon undervisar i sina ämnen. Varje ämnesområde förbereds genom att Svjetlana förklarar viktiga ord och begrepp. Om klassen jobbar med faktatexter knyts dessa an till NO, SO, svenska som andraspråk och eventuellt engelska. Som ett exempel läste klassen nyligen om Egypten. Då gjorde Svjetlana en tankekarta tillsammans med eleverna där de skrev ner vad de kunde om Egypten i form av stödord. Detta blev sedan utgångspunkt för en faktatext om pyramiderna, som således kombinerade både svenska som andraspråk och SO. Även andra ämnen kunde knytas till temat. Texten översattes till engelska och Svjetlana formulerade matematikuppgifter som gick ut på att räkna ut arean och volymen på en pyramid. Särskilda ord och grammatik noteras under bearbetningen av ämnesområdena. ”Jag kallar de här lektionerna SVANO och SVASO – svenska som andraspråk i SO och NO”, berättar Svjetlana.

Hon menar att fler ämneslärare borde ha kunskap i svenska som andraspråk.³³ ”Det är väldigt viktigt att förstå hur andraspråksinläring går till och vad är det som krävs. Vet man hur det går till kan man med lite stöttning och uppmuntran få väldigt mycket från eleverna. Kan man inte språket behöver det inte innebära att inläring av nya kunskaper stannar av.”

---

33. Se Ordlista.

JOBBA LABORATIVT MED BÅDE SPRÅKET OCH ÄMNA

Svjetlana gör ofta sina egna uppgifter i ämnet matematik som hon går igenom tillsammans med eleverna på tavlan. Eleverna får visa olika sätt att lösa uppgiften på och får argumentera för och emot olika lösningar. Tanken är att man jobbar på djupet med uppgifterna – eleverna får reflektera över sin metod och visa att det finns olika sätt att lösa problem, förklarar Svjetlana. Målet är att eleven ska känna att ”jag kan så pass mycket att jag kan laborera med språket. Trots att det är helt nya teman, nya ord och begrepp kan jag ta mig an det om jag vet hur jag kan jobba”, förklarar Svjetlana. Det handlar också om att hitta rätt nivå. Eleverna måste få utmaningar, ”gå ut på hal is”, men det får samtidigt inte vara för svårt, menar Svjetlana. ”Det är oerhört viktigt att skapa en miljö i klassrummet där det är okej att misslyckas.”

HELHETSBLD AV ELEVEN

För Svjetlana är det viktigt att ha en helhetsbild av eleven, både för att kunna bedöma elevens progression och för att kunna genomföra sitt arbete på bästa sätt. När det gäller bedömningen menar Svjetlana att den inte bara bör utgå från testresultat utan även delaktighet i klassrummet – själv ser hon bedömningen som en integrerad del av undervisningen.

När det gäller hennes roll som lärare menar hon att hennes arbete inte bara handlar om att förmedla kunskap, utan också om att skapa glädje och arbeta socialt med eleverna. Hon berättar att en del elever behöver mycket bekräftelse och uppmuntran för att kunna bygga sitt självförtroende och sin identitet. ”Elever kan behöva många kramar och att bli sedda”, säger Svjetlana. Klassföreståndaren blir ofta väldigt viktig för eleverna och Svjetlana berättar att vissa elever ser skolan som sitt ”andra hus”. Lyckas läraren möta elevens behov av bekräftelse och se dem som personer, får läraren respekt tillbaka, berättar hon.

Eleverna får själva uttrycka sin syn på undervisningen och tiden i den internationella klassen genom enkäter och olika uppgifter. Sjuorna skriver till exempel en uppsats om hur en bra lärare ska vara, åttorna skriver om hur det är att vara elev på Skäggetorpskolan och niorna skriver om råd de vill ge till andra elever.

Relationen till övriga skolan

Stina och Fredrik berättar att de arbetat hårt för att den internationella klassen ska bli en del av Ånestadsskolan i stort. Dels vad gäller den fysiska placeringen, att klassen ska vara placerad centralt med närliggande årskurser, dels vad gäller elevernas och lärarnas kontakter med övriga skolan. Eleverna är med på elevens val och olika aktiviteter som skolresor och skolkör. ”Vi försöker skapa mötesplatser om det känns naturligt.” Engelskagrupporna är blandade med årskurs fem och sex, och den internationella klassen har egna representanter i elevrådet.

När det gäller lärarna själva, försöker även de att synas på skolan och visa att de är en del av skolan. ”Det tror jag är viktigt, att vi syns som lärare, inte som lärare i internationell klass utan som lärare”, säger Fredrik. Det gäller att man visar att man vill vara med på olika saker, ”att man är lite på hugget, att man blir en aktiv del i arbetslaget”, tror även Stina. ”Det måste vara en medveten strategi, att våga ta plats.”

På Skäggetorpsskolan fungerar det på ett liknande sätt. Svjetlana berättar att nyanlända elever deltar i gemensamma dagar på skolan och i sin reguljära klass när

det är temadagar. Eleverna är också representerade i antimobbningsgruppen och i elevrådet. De internationella klasserna är rumsligt placerade mitt i skolan – önskemålet är att det ska finnas en internationell klass i varje korridor. ”Det finns ingen känsla av vi och dom – utan vi är en verksamhet”, säger Svjetlana.

Kontakten med vårdnadshavare

Linköpings kommun erbjuder en föräldrautbildning på olika språk, i nuläget svenska, arabiska och somaliska, som en del av sin reguljära verksamhet. På Skäggetorpsskolan sker föräldrautbildning för nyanlända vårdnadshavare och nya sexor varje höst. Intresset växer och det finns ett fruktbart samarbete med en somalisk föräldraförening.

Svjetlana menar att föräldrautbildningen fyller ett behov, eftersom många vårdnadshavare upplever att de inte riktigt vet sin roll och inte är bekanta med skolsystemet. Det finns mer att göra för samarbetet med elevernas vårdnadshavare, ”Bejakar man dem i sin roll så vinner man med sig eleverna också. Så att eleverna vet att både skolan och hemmet jobbar åt samma mål”, säger Svjetlana.

På Ånestadsskolan har läraren Fredrik skapat en blogg som fungerar som en länk till hemmet och där eleverna kan gå in och träna på vissa uppgifter. Många elever är ensamma efter skolan och bloggen blir en betydelsefull kontakt med skolan efter skoltid, berättar Fredrik.

Sommarskola för nyanlända elever

Kommunen arrangerar även sommarskola för nyanlända elever i åldrarna nio till arton år. Sommarskolan är bemannad av lärare, tvåspråkiga pedagoger och fritidsledare. Lärarna som arbetar i sommarskolan får kompetensutveckling av sektionen för flerspråkighet, bland annat om genrepedagogik i praktiken och hur man kan utveckla ett funktionellt språk hos nyanlända elever. Verksamhetschefen Snezana berättar att efterfrågan är stor och att kommunen tvingas göra ett urval, med företräde för de elever som är allra mest nyanlända i Sverige.

Sommarskolan, som omfattar två veckor i juni och två veckor i augusti, innebär en samlad skoldag, då lärarna varvar teori och aktiviteter. Förhoppningen är att eleverna ska befästa och vidareutveckla sin svenska, genom att både göra saker och

arbeta med språket i teorin. Gör eleverna en utflykt förbereds denna med språkliga övningar och efteråt ska man kunna bearbeta upplevelserna, berättar Snezana. Sommarskolan har en viktig funktion för nyanlända, eftersom det är lätt att man glömmer det man lärt sig under sommaren. ”Det finns ett stort värde i att fånga upp eleverna när de är så nyanlända”, säger hon.

Det finns även andra värden med sommarskolan – eleverna får en orientering i närmiljön och en känsla för utbudet av olika aktiviteter som de sedan kan fångas upp av. ”Tycker de att något är roligt, ser vi till att de kan fortsätta med det även efter sommarskolan” berättar Snezana.

Bred satsning på kompetensutveckling

Både verksamhetschefen och lärarna lyfter fram att kommunen de senaste åren har satsat mycket på fortbildning och nätverk om flerspråkiga elever generellt och om nyanlända specifikt. ”Linköpings kommun har satsat på de här eleverna och på oss”, bekräftar lärarna Stina och Fredrik på Ånestadsskolan.

Fortbildningen som arrangerats av sektionen för resurs- och stödverksamhet – området flerspråkighet med stöd från Nationellt centrum för svenska som andraspråk vid Stockholms universitet, har skett på olika nivåer och gentemot olika personalkategorier. Alla rektorer och till viss del tjänstemän och sakkunniga inom utbildningsförvaltningen har under ett läsår deltagit i en sex dagars utbildning om språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i relation till nyanlända elever. Det har även skett en utbildningssatsning på specialpedagoger och lärare i internationell klass. På ett stort antal skolor har kursledare haft kurser för lärare med sex träffar och arbetsuppgifter däremellan, utifrån Pauline Gibbons bok *Stärk språket, stärk lärandet*, och uppföljande kurser och studiecirkelar utifrån boken *Låt språket bära – genrepedagogik i praktiken*.³⁴

Snezana betonar att satsningen riktade sig till all personal på skolan – från lärare till fritidspedagoger. På fem av skolorna, däribland Skäggetorps skolan, har lärare fått uppgiften att agera processtödjare, för vilken de fått en fördjupad utbildning och guidning under nio heldagar om hur fortbildningssatsningarna ska kunna genomföras och förankras.

---

34. Vilket också är ett led i implementeringen av Lgr11 och genreperspektivet i de nya kursplanerna.

Framöver ska sektionen för flerspråkighet följa upp och stötta rektorer och lärare i det vardagliga arbetet, med förhoppningen att en reell förändring ska komma till stånd som ger alla elever förutsättningar att bli framgångsrika i skolan.

Kommunala och regionala nätverk

Det finns flera nätverk för frågor som rör nyanlända elever och flerspråkighet både på kommunal och regional nivå. Enheten för flerspråkighet ansvarar för ett kommunalt nätverk för rektorer på skolor med internationella klasser, som träffas ett antal gånger per termin. Internationella klasslärare har också möjlighet att träffas i ett separat nätverk, likaså lärare i svenska som andraspråk. Nätverken fyller inte bara syftet att skapa forum för erfarenhetsutbyte, utan gör också att arbetet blir mer sammanhållet och likvärdigt, förklarar Snezana. Snezana som agerar ”spindel i nätet” kan även sprida aktuell information och berätta hur arbetet ser ut i andra kommuner.

Sedan 2009 pågår även ett omfattande arbete regionalt för att skapa en likvärdig introduktion för nyanlända barn och ungdomar, vilket inleddes med en kartläggning av behoven på området. Ett av problemen för de mindre kommunerna i regionen är att tillgodose de nationella krav som finns på rätten till modersmålsundervisning samt studiehundledning på modersmålet. Därför görs nu en satsning på en regional modersmålspool samt på att skapa möjligheter att erbjuda modersmålsundervisning och studiehundledning på distans.

Den kompetensutveckling som skett i kommunen av språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt har även skett på regional nivå och kompletterats med seminarier om några av de länder som nyanlända elever kommer ifrån. Det har även utvecklats ett studie- och yrkesvägledningspaket för nyanlända elever som kommer att förankras hos studie- och yrkesvägledare i regionen.

Regionala riktlinjer för introduktionen av nyanlända barn och ungdomar grundade på aktuell forskning och rådande styrdokument, är under framtagande och ska därefter förankras i varje kommun i regionen. Det finns även nätverk för rektorer och pedagoger på regional nivå som samordnas via Regionförbundet Östsam. Ett initiativ som fötts ur ett EU-projekt som Linköpings kommun och Regionförbundet Östsam ingår i, är att skapa ett bibliotek med uppdaterat undervisnings- och referensmaterial från den senaste forskningen om flerspråkighet och nyanlända elever.

Linköpings kommuns starka sidor

Det faktum att politikerna har satsat på den här verksamheten, lyfter både verksamhetschefen och lärarna upp som en viktig framgångsfaktor. ”Man har faktiskt satsat mycket när det gäller den här gruppen // Nu gäller det att vi tjänstemän påtalar för politiker att vi måste fortsätta”, konstaterar verksamhetschefen Snezana.

Satsningen har bland annat skett i form av bred fortbildning på alla nivåer, med stöd från Nationellt centrum för svenska som andraspråk vid Stockholms universitet. ”Ingenting är lösryckt, utan det finns en tanke med alltihopa. Ingen är bortglömd i kedjan”, påpekar Snezana. Läraren Svjetlana vittnar om att fler får upp ögonen för de allmänna råden för utbildning av nyanlända elever som tidigare varit relativt okända. En annan satsning som betyder mycket för kommunens nyanlända elever är att det finns möjlighet att delta i sommarskolan som verksamhetschefen beskriver som en ”fantastisk verksamhet”.

En styrka är att det skapas en röd tråd från förskolan till gymnasiet genom det centraliserade mottagningssystemet och den välutvecklade modersmålsundervisning som det innefattar. För lärarna på både Skäggetorpsskolan och Ånestads-skolan utgör ett aktivt samarbete med modersmålslärare en viktig framgångsfaktor i undervisningen av nyanlända elever. De framhåller även arbetet med kartläggningen av elevernas tidigare kunskaper som en styrka i kommunens introduktion av nyanlända elever. Svjetlana tillägger att det systematiska arbetet med kortsiktiga och långsiktiga planer för elevens utveckling är en av Skäggetorpsskolans starka sidor i arbetet med nyanlända elever.

Intervjupersonerna lyfter fram följande goda förutsättningar för utbildning av nyanlända elever.

På kommunnivå:

- Det finns en central samordning av mottagande och introduktion av nyanlända elever som skapar en röd tråd från barnomsorg till gymnasium.
- Det sker en bred satsning på fortbildning om flerspråkiga elever generellt och om nyanlända specifikt, som omfattar olika nivåer och personalkategorier.
- Det finns tillgång till nätverk på kommunal och regional nivå för idéutbyte och samverkan.
- Politiker visar intresse för och ger stöd till verksamheten, t.ex. genom öronmärkta pengar för studiehjälp och sommarskola för nyanlända elever.

På skolnivå:

- Det görs en gedigen och bred kartläggning av elevens tidigare kunskaper som utgör grund för planering av undervisningen. Det finns avsatt tid för kartläggningen och denna sker i samarbete med modersmållärare.
- Elevens skolgång planeras och följs upp systematiskt utifrån planer på kort och lång sikt med tydliga kunskapsmål.
- Eleven har tillgång till samtliga ämnen och får stöd för att kunna få betyg i så många ämnen som möjligt genom att det t.ex. finns möjligheter att läsa intensiva kurser i praktiskt- estetiska ämnen samt att eleven tidigt får information om utbildningssystemet.
- Utslussning sker successivt utifrån de ämnen som kartläggningen har visat vara elevens starka, samt att det finns tillgång till individuellt stöd efter en tid i internationell klass i form av t.ex. språkverkstäder.
- Det finns tillgång till kvalificerade modersmållärare som stödjer inskolning, kontakter med vårdnadshavare och erbjuder studiehandledning. Det finns tid för gemensam planering mellan ämneslärare, lärare i svenska som andraspråk och modersmållärare,
- Ämnesundervisning bedrivs av behöriga ämneslärare med kunskap om andraspråksinlärning. Svenska som andraspråk och ämnesundervisning integreras genom t.ex. genrepedagogik och temaläsning.
- Lärarna har höga förväntningar på elevernas kapacitet och ger bekräftelse och uppmuntran.
- Nyanlända elever och deras lärare är en central del av skolans verksamhet, organisatoriskt, pedagogiskt och rumsligt.

Ordlista

I stödmaterialet förekommer en rad termer och begrepp. Här förklarar vi dem utifrån forskning, utredningar och rapporter.

ANDRASPRÅK

Niclas Abrahamsson (2009) *Andraspråksinläring* (s. 255) Studentlitteratur använder andraspråk som en paraplyterm för vilket språk som helst som lärs in efter första språket/modersmålet. Ofta skiljer man på andraspråk och främmandespråk, där den förstnämnda tillägnas i en miljö där språket används, medan den senare lärs in utanför en naturlig andraspråkkontext (t.ex. i främmandespråksklassrum).

EUROPEISK SPRÅKPORTFOLIO

Europeisk språkportfolio, ESP, är ett pedagogiskt verktyg som bidrar till att eleven blir medveten om sin egen inläring och språkutveckling. Den består av tre delar: språkpasset, språkbiografin och en dossier. ESP finns för elever 6–11 år och 12–16 år och gymnasiet. Materialet innehåller också en utförlig handledning. Allt material i språkportfolion kan hämtas hem gratis och användas fritt. På Europarådets webbplats www.coe.int/portfolio finns exempel på länder som arbetar med Europeisk språkportfolio och om arbetet som pågår. Där kan man läsa om alla de portfolior som nu finns, vilka länder som har dem, se hur de ser ut och varifrån man kan beställa.

FÖRBEREDELSEKLASS

Förberedelseklass är en grupp eller klass där nyanlända elever i grundskolan får introduktion och grundläggande svenskundervisning. Andra begrepp som introduktionsgrupp eller internationell klass förekommer och hänvisar till en liknande verksamhet. Klasserna betraktas som en särskild undervisningsgrupp och placeringen är därmed kopplad till ett åtgärdsprogram som ansvarig rektor upptecknar. Begreppet förberedelseklass finns inte i författningarna.

INTERKULTURELLT FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Skolinspektionen beskriver interkulturell pedagogik som ett övergripande begrepp som innesluter lärande, kommunikation, undervisning, skolutveckling och pedagogisk forskning. Interkulturell kompetens är nödvändig, inte enbart för att kunna förstå sig själv som lärare i en mångkulturell skola, utan också för att kunna föra detta vidare till dagens mångkulturella elever. Lärare, tillsammans med kollegor, behöver variera uttrycksätt och arbetssätt för att anpassa undervisningen till de olika målgrupperna. Lärare behöver också använda olika undervisningsmetoder, kunna presentera information klart och entusiastiskt, väcka elevernas nyfikenhet och intresse, ha förmåga att sätta in stoffet i ett sammanhang, strukturera materialet och fånga upp och vidareutveckla elevernas idéer. Lärarens förhållningssätt till sitt arbete måste också innehålla en förståelse för att kunskapens betydelse och utbildningens betydelse inte kan uppfattas, tolkas eller beskrivas på ett universellt och entydigt sätt”. (Skolinspektionens rapport 2009:3, s. 25–26)

INTERIMSPRÅK

Niclas Abrahamsson (2009) *Andraspråksinläring*. (s. 262) Studentlitteratur använder begreppet på följande sätt: Interimsspråket är ett språk i sin egen rätt och följer samma lagar och principer som andra naturliga språk och kan därför inte betraktas som en felaktig version av målspråket. Visserligen är interimsspråk mer variabla och instabila än andra språk, men samtidigt mycket systematiska.

MODERSMÅL

Det språk som ett barn lär sig först, detsamma som förstaspråk. Modersmål är också ett skolämne med ett centralt innehåll, syfte och kunskapskrav.

PERFORMANSANALYS

Tua Abrahamsson m.fl. (2005) *Tänkarna springer före – att bedöma ett andraspråk i utveckling*. HLS förlag använder begreppet som ett redskap för att bedöma hur långt en elev kommit i sin andraspråksutveckling. Den innebär en bred kartläggning och analys av de språkliga uttryck en andraspråksinlärare fritt producerar, såväl muntligt som skriftligt. Avsikten med analysen är att fokusera på progression av elevens tillägnande av språkliga kategorier istället för att uppmärksamma fel och brister. Performansanalys, som ett led i undervisningen blir ett sätt att följa språkutvecklingen och ett underlag för planering av kommande studier. Performans-

analysen har utvecklats som en lingvistisk metod för att beskriva hur ett andraspråk växer fram. Den utgår från interimsspråksteorin och syftar till att ge en allsidig bild av en inlärares språkiga kompetens.

STUDIEHANDLEDNING PÅ MODERSMÅL

Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever skriver på s. 15: ”Studiehandledning och ämnesundervisning på modersmålet är effektiva redskap för elevernas kunskapsutveckling”. Studiehandledning på modersmål är exempel på en åtgärd som rektorn kan fatta beslut om det kan befaras att den nyanlända eleven inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås (s. 5). Om eleven före ankomsten till Sverige undervisats på ett annat språk än modersmålet får studiehandledning ges på det språket.

SVENSKA SOM ANDRASPRÅK

Ett skolämne med ett centralt innehåll, syfte och kunskapskrav.

Svenska som andraspråk är också ett högskoleämne och ett internationellt forskningsfält (English as a second language, ESL). Utbildning för lärare i detta tvärvetenskapliga ämne bidrar bl.a. till att;

- bilda en metakunskap om hur elever lär *på* sitt andraspråk,
- förstå hur elevernas språk- och kunskapsutveckling sker parallellt,
- öka förståelse för orsakssamband när det gäller vilka sociala och kognitiva mekanismer som ligger bakom språkinlärning t.ex. attityder i samhället, identitetskonstruktion, förväntningar,
- kunna välja lämpligare arbetssätt som bättre bemöter flerspråkiga elever, utifrån individuella behov och förutsättningar.

Detta stödmaterial handlar om nyanlända elevers möte med den svenska skolan och hur olika kommuner valt att organisera mottagandet och introduktionen för denna elevgrupp. Syftet är att beskriva exempel på hur kommunerna kan främja nyanlända elevers kunskapsutveckling med fokus på samverkan, organisation och undervisningens utformning och innehåll. Nyanlända elever ställs inför utmaningen att parallellt lära sig ett andraspråk och lära sig på sitt andraspråk. I stöd materialet finns exempel på hur skolor arbetar med att möjliggöra detta. Andra frågor som behandlas är hur skolorna arbetar med studiehandledning på modersmålet, hur elevers tidigare kunskap kartläggs och hur den individuella kunskapsutvecklingen planeras, dokumenteras och följs upp. Även skol- och kommunledningens roll i att skapa förutsättningar för en välfungerande skolintroduktion och tillmötesgå kompetensutvecklingsbehov hos den personal som ska möta eleverna, lyfts fram. Dessutom beskrivs även värdet av och formerna för samarbete på regional och kommunal nivå.

Skolverket

www.skolverket.se